

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ПЯТНІЦА,
20 сакавіка 1981 г.
№ 12 (3058)
Выходзіць з 1932 г.
Цана 8 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЯСНЕ НАСУСТРАЧ

Механізатары Полацкай райсельгастэхнікі першымі на Віцебшчыне падрыхтавалі да вясны ўсе пясчаныя і глебаапрацоўчыя аграгаты. На здымку: майстар па рамонце камуніст Н. КРАЕУ (справа) і слесар В. УДОВКІН у цэху рамонту сенаборачных комплексаў.

Фота А. ЦЕРЛЮКЕВІЧА.
(БЕЛТА).

ЗВІНІ, ШЧАСЛІВАЯ ПЕСНЯ

У дні XXVI з'езда КПСС я, як і ўсе працоўныя нашай краіны, з неаслабнай увагай сачыў за работай вялікага форуму камуністаў. А цяпер я яшчэ і яшчэ раз учытваюся ў радкі выдатнага дакумента нашага часу — Справаздачы ЦК КПСС з'езду, з якой выступіў таварыш Леанід Ільіч Брэжнеў. У данладзе творча, пераконаўча абагульненыя вялікія дасягненні Радзімы ў эканамічным і культурным будаўніцтве за 70-я гады, а таксама пастаўленыя велічныя задачы па камуністычным будаўніцтве на наступнае дзесяцігоддзе.

Для здзяйснення гэтых прадвызначэнняў нам патрэбен мір, таму праз усю Справаздачу чырвонай ніткай праходзіць ілюпат аб захаванні разрадкі на зямлі, на аснове ленінскай палітыкі мірнага суіснавання.

Але ў свеце яшчэ ёсць палітыкі, якія шалёна ненавідзяць сацыялізм. Іх лозунг — узбраенне, узбраенне і яшчэ раз узбраенне. Таму такую падтрымку ва ўсім свеце атрымала мудрая і гуманная прапанова Л. І. Брэжнева аб стварэнні аўтарытэтнага міжнароднага камітэта, «які б паказаў жыццёвую неабходнасць прадухілення ядзернай катастрофы». Гэты намітэт, які склаўся б з вядомых вучоных розных краін, павінен інфармаваць увесь свет аб зробленых ім вывадах.

Мір, ён патрэбны нам для стваральнай працы. Каб заўсёды пад чыстым небам каласілася

жыта, каб звiнеў шчаслівы дзіцячы смех, каб радасна спявалася.

У Асноўных напрамках эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1981—1985 гады і на перыяд да 1990 года запісана, між іншым, што трэба «развіваць сацыялістычную культуру і мастацтва, павысіць іх ролю ў фарміраванні марксісцка-ленінскага светапогляду, больш поўным задавальненні разнастайных духоўных патрэбнасцей саветскіх людзей...»

Сёння беларуская культура на небывалым узлёце. Я маю не ўсё жыццё знітаваны з народнай песняй. Якія магутныя крылы даў гэтай песні лад Савецкі! Колькі ў нас выдатных палацаў і дамоў культуры, дзе людзі працы далучаюцца да высокага мастацтва! У час пазедак па рэспубліцы мяне ніколі не панідае пачуццё захаплення мастацкім талентам нашага народа. Пабывайце на канцэртах аматарскіх народных хораў, танцавальных калектываў, аркестраў — колькасць іх з кожным годам расце, — і вы ўпэўніцеся ў тым, што ў нашай краіне мастацтва сапраўды належыць народу.

Народ і партыя адзіны. Вось лозунг, які лунае над нашай сацыялістычнай Радзімай. І мы, работнікі мастацтва, разам з усім народам зробім усё, каб планы партыі былі здзейснены.

Г. ЦІТОВІЧ,
народны артыст СССР.

ЭКРАН АСВЯТЛЯЕЦЦА ШТОДНЯ

ДНЯМІ ПАЧЫНАЕ СВАЮ РАБОТУ V З'ЕЗД КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ БЕЛАРУСІ

Так іно і ёсць: кожны дзень у вялікіх і ў сціпрых залах кінатэатраў, у палацах культуры і клубах успыхваюць экраны, каб перад намі ажылі падзеі і людзі далёкага мінулага і нашага часу, гераічныя постаці і каamedыйныя персанажы, гістарычныя фігуры і казачныя... Цікаваць да экраннага мастацтва і сёння, у эпоху тэлебачання, застаецца масавай, ім захапляюцца падлеткі і ветэраны, працаўнікі палёў і заводаў, людзі навукі і школьнікі малодшых класаў. Таму чарговы з'езд беларускіх кінематаграфістаў прыцягвае да сябе ўвагу не толькі прафесійных дзеячаў, а і ўсёй грамадскасці рэспублікі. З чым наша кіно сустрэла XXVI з'езд КПСС, якія творчыя праблемы стаяць цяпер перад стваральнікамі фільмаў, пра што яны будуць гаварыць на сваім форуме? — з такімі пытаннямі зварнуўся да сакратара праўлення СК БССР Віктара Турава карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

— Мабыць, чытачы «ЛіМа» ведаюць назвы фільмаў, якімі пазначана цяпер афіша кінатэатраў, — сназаў ён. — Хачу адразу назваць і вельмі радасны для ўсіх нас факт: у стварэнні экранных твораў гэтых гадоў актыўна ўдзельнічалі нашы беларускія пісьменнікі. Назву некаторыя фільмы з самабытнай літаратурнай асновай: «Чорная бяроза» і «Паводна» рэжысёра В. Чацверыкова, «Трэцяга не дадзена» (пастаноўка І. Дабралюбава), «Дзікае палляванне караля Стаха» (рэжысёр В. Рубінчыка), «Час выбраў нас» і «Вазьму твой боль» (работы рэжысёра М. Пташука), мае работы «Нядзельная ноч» і «Людзі на балоце» (апошняя ў працесе вытворчасці). Кожны з гэтых фільмаў мае на сабе адбітак пісьменніцкага тэмпераменту, густу, індывідуальнасці — у большай або ў меншай ступені. Мабыць, гэта адна з характэрных рысаў беларускага кінематаграфа 70-х гадоў: удзел у стварэнні мастацкіх стужак такіх пісьменнікаў, як Вячаслаў Адамчык, Аляксей Асіпенка, Віктар Казьмо, Уладзімір Караткевіч, Аляксей Петрашкевіч, Іван Шамякін... З'езд наш абмяркуе і прааналізуе гэтую творчую садружнасць і прыме захады, каб яна не парушылася і не стала слабейшай.

Пашыраліся творчыя сувязі кінастудыі з кампазітарамі рэспублікі, і мы цяпер усё часцей чуем з экранна арыгінальныя мелодыі, што належаць пярэ і натхненню нашых калег і слброў па музычнаму цэху. Сёння можна гаварыць пра ўзбагачэнне кінематаграфа акцёрскімі талентамі, знойдзенымі намі ў тэатрах Беларусі. Дасягненні і адкрыцці, зробленыя ў экранных творах Уладзімірам Нульшовым, Людмілай Пісаравай, Галінай Макаравай, Іванам Мацкевічам, Валіяцінам Белахвосцікам, Паўлам Кармуніным, Алёксандрам Дзянісавым, Віктарам Тарасавым, Эдуардам Гарачым, Валерыем Шушкевічам (я прашу прабачэння ў калег-артыстаў, што не магу назваць усіх), — гэта адчувальны крок у развіцці нашага мастацтва наогул. І — павучальны. Трэба спадзявацца, што і пра такую садружнасць з'езд кінематаграфістаў рэспублікі будзе гаварыць, вызначаючы перспектывы яе замацавання і развіцця ў далейшым.

Само сабой, усё гэта не паслабіла нашых дзелавых і творчых сувязей з кінематаграфіяй краіны. І гэта датычыць не толькі самой вытворчасці. Саюз кінематаграфістаў БССР цяпер сістэматычна вядзе тэарэтычныя абмеркаванні і заняткі па надзённых праблемах развіцця нашага мастацтва. У такіх размовах удзельнічаюць кіназнаўцы і крытыкі, прантыкі кіно не толькі нашай рэспублікі, а і запрошаныя намі з братніх рэспублік, з Масквы. Творчыя работнікі Беларусі заўсёды ў курсе спраў таго, што робіцца на братніх студыях краіны. Ды і работы нашых дэбютантаў — А. Яфрэмава, С. Сычова, М. Лук'янава, А. Суханавай — гэта плён не толькі нашых намаганняў, але і працы іх выхавачеляў, майстроў саветскага кіно. Нашы госці ўдзельнічаюць у творчых абмеркаваннях нашых аглядаў за год. Карацей кажучы, беларускія кінематаграфісты не замыкаюцца ў сваім асяроддзі, пашыраюць інтэрнацыянальныя сувязі.

Кадр з фільма «Чорная бяроза».

Нам многа даюць нашы сустрэчы з глядачом-сучаснікам. Фестывалі беларускага кіно на Брэстчыне і на Гомельшчыне, справаздачы ў Маскве, на Валагодчыне і ў Цюменскай вобласці, сустрэчы дзеячаў экранна з будаўнікамі студэнцкіх атрадаў, з рабочымі гідантаў аўтамабілебудавання і трантарабудавання Беларусі, з перадавікамі сельскай гаспадаркі маюць не толькі прапагандысцкі характар. Яны даюць нам усім магчымасць глыбей спасцігнуць дух часу і зразумець духоўныя запатрабаванні сённяшняга чалавека.

Пра усё гэта скажа сваё калектыўнае слова з'езд кінематаграфістаў. Гаворка пойдзе пра 28 мастацкіх стужак, 52 серыі для тэлебачання, 5 поўнаметражных дакументальных фільмаў, 259 кароткаметражных (у тым ліку — і навукова-папулярных). Гэта ладны і колькасны паказчык. Нам жа трэба найперш дбаць аб ідэяльна-мастацкім уздыме нашай кінематаграфіі. Гэтага вымагаюць ад нас задачы, што вызначаны XXVI з'ездам КПСС, задачы ў галіне ідэалагічнай работы, байцамі якой з'яўляюцца кінематаграфісты. Запісала Л. СЯЯНKOBA.

ВЫСТАЎКА ў МУЗЕІ

Выстаўка падарункаў братніх камуністычных і рабочых партый XXVI з'езду КПСС адкрылася 13 сакавіка ў Цэнтральным музеі У. І. Леніна. Сярод іх — бронзавая скульптура правадыра сусветнага прафесійнага падараванага форуму савецкіх камуністаў Цэнтральным Камітэтам ВСРП. Непарушае адзіства братніх партый і народаў сімвалізуе серыя палатнаў «Масква і Берлін» — падарунак Цэнтральнага Камітэта САПГ. Перамога справы міру — тэма ярыга, маляўнічага пано, падараванага

дэлегацыяй Кампартыі Кубы. Экспануюцца таксама падарункі Балгарскай камуністычнай партыі, Камуністычнай партыі В'етнама, Ангольскай народна-рэвалюцыйнай партыі, Румынскай камуністычнай партыі, Польскай аб'яднанай рабочай партыі, Камуністычнай партыі Чэхаславакіі, іншых камуністычных, рабочых, нацыянальна-дэмакратычных партый і арганізацый. Памятныя падарункі XXVI з'езду КПСС — сведчанне глыбокай павагі да лямінскай партыі. ТАСС.

Г А Н А Р О В Ы Я ЎЗНАГАРОДЫ — ЛЕПШЫМ

Гаспадарскія клопаты аб паскоранні развіцці эканомікі, навуцы і культуры нашай Радзімы, глыбіня творчай думкі і маштабнасць яе ўсаваблення — вось што аб'ядноўвае розныя па месце работы лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі БССР, імёны якіх сталі вядомы ў апошнія дні завяршальнага года дзесятай п'яцігоддзі.

Трывалое спалучэнне дасягненняў фундаментальнай навуцы з патрэбамі народнай гаспадаркі, пільная ўвага да самых надзвычайных праблем і арыгінальнасць іх вырашэння — характэрныя прыкметы даследаванняў, удастоеных Дзяржаўнай прэміі БССР. Гэтай высокай узнагароды адзначаны член-карэспандэнт АН БССР Г. П. ГУРЫНОВІЧ і доктар фізіка-матэматычных навук К. М. САЛАУЕВА «Фатографія біялагічна важных пігментаў і іх аналагаў».

Даследаванні, якія завяршыліся распрацоўкай і ўнараўненнем у вытворчасць прагрэсіўнай тэхналогіі вырабы паўправадніковых прыбораў, правалі супрацоўнікі Інстытута фізікі цвёрдага цела АН БССР доктар тэхнічных навук Ф. П. КАРШУНОУ, старшыя інжынеры М. М. КАСАЛАПАУ, В. А. САЛАДУХА сумесна з прадстаўнікамі вытворчасці У. А. БАБКОВЫМ і Г. Р. ГАРШКОВЫМ.

Ганаровыя узнагароды прысуджаны вялікай групе спецыялістаў народнай гаспадаркі — рабочым і калгаснікам — за выдатныя поспехі ў працы, дасягнутыя на аснове ўдасканалення вытворчых працэсаў, укаранення перадавых метадаў працы і творчую ініцыятыву ў развіццё сацыялістычнага спароніцтва. За эфектыўнае выкарыстанне тэхнікі, атрыманне высокіх і ўстойлівых урадкаў сельскагаспадарчых культур, значнае павелічэнне вытворчасці прадукцыі жывёлагадоўлі. Сярод іх — дэлегаты XXVI з'езду КПСС пенкар-майстар Лідскага хлебазавада С. А. КАЗЛОВА і брыгадзір слесары магілёўскага цэха прадрываства «Белэнергпрамналадка» А. А. ПАДАБЕД.

Яскравым сведчаннем росквіту літаратуры і мастацтва стала прысуджэнне Дзяржаўнай прэміі БССР лепшым прадстаў-

нікам беларускай культуры, літаратуры і мастацтва. Лаўрэатамі ганаровай узнагароды сталі паэты Геннадзь БУРАЎКІН і Ніл ГІЛЕВІЧ, перакладчык Якаў ХЕЛЕМСКІ, аўтарскі налектыў двухтомнай гісторыі беларускай літаратуры савецкага і данастрычніцкага перыяду, кампазітар Дзмітрый СМОЛЬСКІ і салістка оперы Ірына ШЫКУНОВА, мастакі М. А. САВІЦКІ і А. М. КІШЧАНКА, група барысаўскіх майстроў мастацкага ткацтва ў саставе Ж. В. БАКАЛІНСКАЯ, З. І. ГЛІНІЧ, Н. І. ПАЛЯКОВА, Т. П. СІНІЦЫ, Л. П. СЛАВКОУСКАЯ, В. А. ЦЕЦЕРАВА і Н. Р. ШАРКОВАЯ, архітэктары А. А. ВОІНАУ і У. А. ЧАНТУРЫЯ.

18 сакавіка ў зале пасяджэнняў Савета Міністраў БССР ва ўрачыстай абстаноўцы дыпломы і ганаровыя знакі ўручыў лаўрэатам Старшыня Савета Міністраў БССР А. Н. Ансёнаў. Ён расказаў аб вялікіх задачах, пастаўленых XXVI з'ездам партыі перад вучонымі, прадстаўнікамі тэхнічнай і творчай інтэлігенцыі, усімі працоўнымі па паскарэнню навукова-тэхнічнага і сацыяльна-эканамічнага прагрэсу.

Ад імя ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў рэспублікі А. П. Ансёнаў горада і сардэчна павіншаваў узнагароджаных, пажадаў ім моцнага здароўя, новых творчых поспехаў і здзяйснення ў XXVI з'езду КПСС.

Выступіўшы з тым дырэктар Інстытута агульнай і неарганічнай хіміі АН БССР У. С. Камароў, паэт Г. М. Бураўкін, народная артыстка БССР І. С. Шыкунова, майстар мастацкага ткацтва В. А. Цецерава, жывёлавод саўгаса «Слонімска» Слонімскага раёна М. У. Зашук і іншыя лаўрэаты горада падзякавалі партыі і ўраду за высокую ацэнку сваёй працы. Яны запэўнілі, што і ў далейшым будуць аддаваць усе сілы, вопыт і веды служэнню Радзіме.

У цырымоніі ўручэння прэміі ўдзельнічалі сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, БЕЛТА.

Сход секцыі прозы...

Беларуская проза мінулага года, яе праблематыка і героі, іх духоўны і маральны воблік — аб гэтым ішла гаворка на справаздачным сходзе секцыі прозы Саюза пісьменнікаў Беларусі.

З дакладам «Характар героя ў сучаснай прозе» выступіў кандыдат філалагічных навук А. Яскевіч. Думкамі пра творчасць маладых празаікаў падзялілася навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР Т. Грамадчанка.

П. Дзюбайла, Э. Ялугін, А. Асіпенка, В. Палтаран, Я. Садоўскі, Н. Гілевіч, Ю. Канэ, якія выступілі ў спрэчках, з заклапочанасцю гаварылі пра набыткі і страты сучаснай беларускай прозы, работу секцыі за мінулы год, выходзячы ў сваіх разважаннях на асноўныя праблемы літаратурнага жыцця.

Са справаздачай выступіў старшыня бюро секцыі А. Кулакоўскі.

Вынікі гаворкі падвёў сакратар праўлення СП Беларусі І. Чыгрынаў.

На сходзе выбраны новы склад бюро секцыі: В. Быкаў — старшыня, Э. Ялугін і М. Тычына — намеснікі, У. Юрэвіч — сакратар, А. Адамовіч, А. Асіпенка, Я. Брыль, В. Іпатава, В. Казыко, А. Кулакоўскі, А. Кудрапец, П. Місько, І. Пташнікаў, В. Трыхманенка.

...к р ы т ы к і і літаратуразнаўства

Адбыўся справаздачна-выбарчы сход секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП Беларусі. Са справаздачай выступіў старшыня бюро секцыі Н. Пашкевіч. Ён зазначыў, што асноўным і самым важным напрамкам у рабоце бюро з'яўляецца арганізацыя абмеркаванняў актуальных праблем развіцця сучаснай літаратуры, розных яе жанраў.

З дакладам «Кнігі пісьменніцкай крытыкі» выступіў Д. Бугаёў. Пісьменніцкая крытыка мае даўнія і добрыя традыцыі, яна карыстаецца папулярнасцю ў чытача і больш устойліва перадае разбуральным рухам часу. Узорам пісьменніцкай крытыкі, адзначыў дакладчык, з'яўляецца кніга І. Мележа «Жыццёвыя клопаты». Добра і сумленна напісаны кнігі Я. Брыля, Н. Гілевіча, А. Вярцінскага, М. Лужаніна, П. Панчанкі, Я. Скрыгана, І. Шамякіна і інш.

Пра літаратурны працэс і ролю крытыкі ў ім гаварылі ўступіўшы ў спрэчку У. Юнана, Я. Брыль, А. Сямёнава, А. Яскевіч, Р. Шкраба, В. Бечын, А. Вярцінскі, М. Тычына, А. Адамчык, М. Мушынінкі.

У гаворцы прыняў удзел першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч.

На сходзе выбрана бюро секцыі: Н. Пашкевіч — старшыня, С. Андараюк і Д. Бугаёў — намеснікі, А. Гардзіцкі — сакратар, У. Гніламедаў, М. Грынчык, Э. Гурэвіч, П. Дзюбайла, В. Івашын, В. Каваленка, У. Калеснік, М. Лазарук, М. Мушынінкі, В. Палтаран, М. Тычына, Р. Шкраба.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

З'ЯМЛЯ ЯГО — ЛЮБОЎ ЯГО

В. ЦВІРКА. «Блакiтны дзень».

Галоўная тэма творчасці народнага мастака БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Віталія Цвірка — прырода роднага краю, людзі гераічнай і працоўнай беларускай зямлі. Вось ужо пяцьдзесят гадоў плённа і натхнёна працуе ён, пішучы пейзажамі сваімі, карцінамі, акварэлімі непаўторны летапіс сацыялістычнай явы, занатоўваючы для нашчадкаў тое, што прыцягвае яго мастакоўскай увагу.

Цяпер у Віталія Канстанцінавіча асаблівы дні. Па-святочнаму радасныя, па-добраму ўрушаныя — у Палацы мастацтваў у Мінску працуе яго выстаўка, прысвечаная 50-годдзю творчай дзейнасці. Нямога-ня-

мала, з 400 твораў, напісаных як у гады маладосці, так і зусім нядаўна, вынес ён на строгі і патрабавальны суд гледача. Большасць з іх — пейзажы, але цікавіць В. Цвірку і гераіка-патрыятычная тэма — «Непакораныя», «Паўстанне рыбакоў на возеры Нарач» і іншыя, уважліва прыглядаецца мастак да нашай рэчаіснасці, ствараючы партрэты людзей, што з'яўляюцца носьбітамі лепшых рыс будаўніоў камуністычнага грамадства, прыглядаючыся да змен, што адбыліся на роднай зямлі ў апошнія гады — трыццаці «Мая краіна», «Снак пра Палессе», «Жыццё аднаўляецца»...

АДЗІН — 3 КУПАЛАЎЦАЎ

Сярод анцэраў Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, якія ствараюць на сцэне яркія, запамінальныя вобразы, што назаўсёды застаюцца ў памяці гледача, адно з першых месца належыць заслужанаму артысту БССР Паўлу Дубашынскаму. Прышоўшы ў славы калектыў у 1967 годзе, ён з поспехам выконвае ролі як у класічным, так і ў сучасным рэпертуары.

Нядаўна яму споўнілася пяцьдзесят гадоў. Вечар, прысвечаны юбілею Паўла Піліпавіча, які адбыўся ў аўторак у ДOME мастацтваў, стаў своеобразнай справаздачай анцэра перад тэатрам, перад гледачамі.

Юбіляра віншуюць калегі-купалаўцы з народнымі артыстамі СССР Л. Рахленкам на чале.

Фота Ул. КРУКА.

ЮБІЛЕЙ МАСТАЧКІ

Сярод беларускіх мастакоў, хто вольна не адзін дзесятак гадоў плённа працуе ў любімай галіне творчасці, — і Надзея Галоўчанка, работы якой у нейкай меры з'яўляюцца мастацкім летапісам нашай сучаснасці. Чалавек працы, яго шматгранны воблік, шыршыня ягонага кругагляду даю ціннае мастацтва. Акварэлі «Герой Сацыялістычнай Працы Булахаў», «Брыгадзір-паркетчык А. Каросцін», «Урач Калітоўскі», а таксама партрэты ліцейшчыка Мінскага трактарнага завода Вадкевіча, слесаря Міналаева, напітана Падольскага і

іншых, выкананыя ў жанры гравюры і літаграфіі, прывабліваюць увагу тым багаццем унутранага зместу, налі асобны чалавек пачынае бачыцца перш-наперш асобай.

Пейзажы ж Н. Галоўчанкі вылучаюцца мянкасцю, непрыкметнай лірычнасцю ліній, што адрознівае на адпаведнае суперажыванне.

Цяпер з лепшымі творами Н. Галоўчанкі можна пазнаёміцца на выстаўцы, якая працуе ў памяшканні Саюза мастакоў БССР і прысвечаная 75-годдзю з дня нараджэння мастачкі і 50-годдзю яе творчай дзейнасці.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцьдзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР узнагародзіў Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР пісьменніка Місько Паўла Андрэевіча.

За вялікую работу па мастац-

кім абслугоўванні працоўных горада Мінска ў перыяд гастроляў у сакавіку 1981 года Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў Ленінградскі Дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічны тэатр драмы імя А. С. Пушкіна Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Фота Ю. КІЛІГІНА.

ДРУЖБА — ДАЎНЯ

У львоўскім выдавецтве «Каменир» выйшла ў свет кніга «Выпрабавана часам» пра даўнія сувязі працоўных Валыні і суседняй Брэсцкай вобласці. Сярод шматлікіх матэрыялаў, якія расказваюць пра вытокі даўняй дружбы, звяртаюць на сябе ўвагу пранікнёны радкі пісьменніка Пятра Маха, які

вядзе чытача маршрутамі літаратурных рэйдаў па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы. Штогод у святых братэрства прымаюць самы актыўны ўдзел паэты і празаікі Луцка і Брэста, якія шмат робяць у справе інтэрнацыянальнага выхавання моладзі. У асобным раздзеле змешча-

ны вершы Міхася Рудкоўскага, Івана Арабейкі, Ніны Мацшэ і іншых. Іх перакладзі для зборніка на ўкраінскую мову Пятро Мах, Іосіф Струцік, Іван Чарнецкі.

— Есць прыемная навіна і для нашых сяброў, — гаворыць сакратар Брэсцкага абласнога аддзялення СП Беларусі Уладзімір Калеснік. — На студый тэлебачання, ў прыватнасці, нядаўна створаны кароткаметражны фільм «Попел і бусел», пра спаленую ўкраінскую вёску Карцэлісы, якую напаткаў трагічны лёс беларускай Хатыні.

Нядаўна брэсцкія пісьменнікі разам са сваімі сябрамі выступілі ў глыбіннай палескай вёсцы Самары Ратнаўскага раёна, а таксама прынялі ўдзел у святковых урачыстасцях з нагоды 110-гадовага юбілею з дня нараджэння вядомай украінскай паэтэсы Лесі Украінінкі.

П. АЛЕСІН.

На здымку: украінскі пісьменнік Пятро Мах, сакратар Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР Уладзімір Калеснік і паэт Ніл Гілевіч гутарач з паэтэсай Нінай Мацшэ.

Фота Ю. КІЛІГІНА.

АНКЕТА «ЛіМа»

У «Асноўных напрамках эканамічнага і сацыяльнага развіцця ССРСР на 1981 — 1985 гады і на перыяд да 1990 года», зацверджаных XXVI з'ездам КПСС, падкрэслена вялікая роля саветскай навукі ў вырашэнні важнейшых праблем далейшага прагрэсу саветскага грамадства, паскарэння пераводу эканомікі на шлях інтэнсіўнага развіцця.

Рэдакцыя «Літаратуры і мастацтва» звярнулася да шэрагу вучоных рэспублікі з просьбай адказаць на наступныя пытанні, што тычацца праблем сучаснага навуковага працэсу, фарміравання асобы вучонага:

1. Якія буйныя змены адбыліся ў Вашай галіне, што наблізілі акадэмічную навуку да патрэб народнай гаспадаркі? Якія перашкоды былі на гэтым шляху?
 2. Якую ролю, на Вашу думку, адыгрывае навукова-тэхнічная рэвалюцыя ў павышэнні ўзроўню навуковых даследаванняў?
 3. Што Вы можаце сказаць пра інтэграцыю і дыферэнцыяцыю ў галіне фундаментальных навук?
 4. Што такое калектыўная праца ў навуцы?
 5. Як уплывае прафесія вучонага на фарміраванне яго духоўнага аблічча?
 6. Якую ролю ў жыцці сучаснага вучонага-прыродазнаўца адыгрываюць літаратура і мастацтва? Ці задавальняюць лены толькі патрэбу ў прыгожым, ці да таго ж яшчэ з'яўляюцца арганічнай часткай любога творчага працэсу?
- Сэння «Літаратура і мастацтва» працягвае публікацыю адказаў на пытанні анкет. Слова бяруць акадэмік АН БССР Р. І. Салаухін і член-карэспандэнт АН БССР А. Д. Закрэўскі.

НТР—НЕ ПАНАЦЭЯ

Р. І. САЛАУХІН,
дырэктар ордэна
Чырвонага Працоўнага Сцяга
Інстытута цепла- і
масаабмену АН БССР

САЛАУХІН Рэм Іванавіч, член-карэспандэнт АН БССР, акадэмік АН БССР, лаўрэат Ленінскай прэміі.

КАЛЕКТЫЎ—АСОБА...

А. Д. ЗАКРЭЎСКІ,
загадчык лабараторыі
Інстытута тэхнічнай
кібернетыкі АН БССР

ЗАКРЭЎСКІ Арнальдз Дзмітрыевіч, член-карэспандэнт АН БССР, прафесар.

1. Можна з ўсёй упэўненасцю сказаць, што майму пакаленню фізікаў «пашанцавала»: апошнія 20—30 гадоў прынеслі росквіт навукі аб структурах атамнага ядра і ядзернай энергетыцы, далі чалавеку выхад у космас, мы сталі сведкамі бурнага ўваходжання ў навуку і паўсядзённае жыццё мікраэлектронікі і ЭВМ, лазераў і лазернай тэхнікі. У больш вузкай галіне навукі, дзе мне давялося працаваць, у якасці нагляднага прыкладу можна

адзначыць на першы погляд дзіўную ўзаемасувязь: вынікі вывучэння фізіка-хімічных і малекулярных пераўтварэнняў у газах, характэрных для вырашэння праблем гарэння ракетных паліваў і абцяжання цэлаў, якія рухаюцца з касмічнымі хуткасцямі, сталі асновай распрацоўкі і стварэння магутных крыніц кагерэнтнага светлавога выпраменьвання — газадынамічных лазераў.

2. Навукова-тэхнічная рэвалюцыя не ўсюды прывяла да

2. Навукова-тэхнічная рэвалюцыя прывяла да істотнага прагрэсу ў атрыманні эксперыментальных дадзеных у прыродазнаўчых навукх і іх фармальнай апрацоўкі, што дазволіла вырашаць многія недаступныя раней задачы. Яна таксама адкрыла шырокую дарогу да практычнага выкарыстання навуковых ведаў. Аднак яе ўплыў на развіццё тэарэтычных асноў, на творчасць у навуцы істотна слабей. Тут можна правесці паралель з верша-

складаннем — вынаходніцтва пішучай машынкі не прывяло аўтаматычна да павышэння якасці вершаў.

4. Відаць, дыскусія па гэтым пытанні можа весціся толькі адносна навуковай работы тэарэтычнага характару, паколькі неабходнасць калектыўнай распрацоўкі навукова-тэхнічных расшэнняў дастаткова відавочная.

Вучоны-тэарэтык працуе ў некаторым культурным асяроддзі, якое развіваецца калектыў-

ваць маладзейшых калег.

6. Адказ на гэтае пытанне можа быць толькі індывідуальным. Бясспрэчна сувязь і ўзаемны ўплыў фізікаў і лірыкаў (не выпадкова ж менавіта на старонках «Літаратуры» ўзніклі і паспяхова працягваюцца дыскусіі аб асаблівасцях навуковай творчасці). Як, праз якія «каналы» ўплываюць літаратура і мастацтва на творчы працэс і фарміраванне асобы вучонага, сказаць цяжка. Мне асабіста, акрамя класічных твораў літаратуры, музыкі, тэатра і кіно, у многім імпадуе эстэтызм... спорту. Хіба нельга назваць вынікам творчай працы, часта подзвігу, выступлення І. Радніной, Н. Кім, М. Андрэянава? Больш за дваццаць гадоў менавіта спартыўная гімнастыка была «добрым сябрам» майго асноўнага занятку, часткай творчага працэсу.

на: навуковыя мадэлі, задачы, што ставяцца на іх, метады іх вырашэння, фармальныя апараты для гэтага і г. д. Праз гэтае асяроддзе ён звязаны з вялікай арміяй іншых вучоных, хоць гэтыя сувязі звычайна нефармальныя — навука не дзеліцца строга на інстытуты і лабараторыі. З другога боку, найбольш значныя ўклады ў гэтае асяроддзе ўносяцца, як правіла, асобнымі вучонымі і атрымліваюцца імі індывідуальна.

5 і 6. Прафесія вучонага безумоўна накладвае пэўны адбітак на яго духоўнае аблічча. Залішня спецыялізацыя можа прывесці да адбакавага развіцця асобы. Пры гэтым навуковыя мадэлі, якія выкарыстоўваюцца ў канкрэтнай галіне, памылкова прымаюцца за універсальныя, і гэта прыводзіць часта да безвыніковых спрэчак паміж прадстаўнікамі розных навук — практычна яны размаўляюць на розных мовах. Літаратура і мастацтва служаць добрымі лекамі ад гэтай хваробы, акрамя таго, што яны задавальняюць спрадвечную патрэбнасць чалавека ў цудоўным.

НАШ КАЛЯНДАР

23 САКАВІКА — 75 гадоў з дня нараджэння кампазітара І. ЛЮБАНА, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі ССРСР. Сярод твораў І. Любана — сюіта для салістаў, хору і сімфанічнага аркестра «Граніца ў песнях» (вершы П. Броўкі, П. Глебкі, І Шапавалава), аркестравал фантазія на тэмы музыкі да спектакляў Дзяржаўнага яўрэйскага тэатра БССР, апрацоўкі рускіх, украінскіх, беларускіх, польскіх, яўрэйскіх народных песень і танцаў, вальныя творы на тэксты беларускіх паэтаў (у тым ліку — «Быўаць здаровы» на вершы А. Русака). Пісаў музыку для тэатра (спектакль коласаўцаў «Несцерка» ў 1946 г. удастоены Дзяржаўнай прэміі ССРСР), радыё і кіно («Палеская легенда», «Гадзіннік спыніўся апоўначы» і інш.).

27 САКАВІКА — 75 гадоў Л. МУХАРЫНСКАЯ, заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР, кандыдату мастацтвазнаўства, дацэнту БДІ. У 1939 г. яна, з аднакай скончыўшы Маскоўскую дзяржаўную кансерваторыю, атрымала накіраванне на педагагічную работу ў кансерваторыю ў Мінск. У пачатку вайны добраахвотна ўступіла ў дзеючую армію. У пасляваенны час, выкладаючы ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, Л. Мухарынская займаецца даследчычнай дзейнасцю, арганізуе студэнцкія фальклорныя экспедыцыі ў розныя куткі рэспублікі. Аўтар кніг, брашур, шматлікіх артыкулаў у энцыклапедыях, зборніках, перыядычных выданнях па пытаннях беларускага музычнага мастацтва.

30 САКАВІКА — 50 гадоў беларускаму крытыку і літаратуразнаўцу А. ПЯТКЕВІЧУ. Друкавацца пачаў у 1958 годзе. Аўтар шматлікіх артыкулаў, кнігі «Сюжэт. Кампазіцыя. Харантар».

31 САКАВІКА — 60 гадоў заслужанаму артысту БССР А. РУДАКОВУ. У складзе трупы Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра акцёр выступае ў розных ролях, дэманструючы мастацкі тэмперамент і разуменне жанравых адметнасцей спектакляў (напрыклад, у драме «Чалавек збоку» І. Дварэцкага ён сыграў ролю інжынера Чашкова, а ў «Клапе» У. Маякоўскага — Алега Баяна).

ДА БУДУЧЫХ ГАСТРОЛЯЎ!

Прайшоўшыя гастролі Ленінградскага акадэмічнага тэатра драмы імя А. С. Пушкіна, пра якія ўжо расказвалася ў «Ліме», не абмяжоуваліся паказам спектакляў. Адбылася сустрэча гасцей з беларускімі тэлегледачамі. Мастацкі кіраўнік тэатра, народны артыст ССРСР І. Гарбачоў, дэлегат XXVI з'езда КПСС, выступіў перад удзельнікамі аднаго з семінараў, што дзейнічае пры Мінскіх абкоме і гаркоме КПБ.

Наведлі пушкінцы і рэспубліканскі Дом работнікаў мастацтваў. Уражанні ад XXVI з'езда партыі падзяліўся І. Гарбачоў, а затым артысты І. Дзмітрыев, Г. Гарачова, Л. Чурсіна, М. Мартон паказалі свае пазатэатральныя работы — так званы канцэртны рэпертуар. Міністр культуры БССР Ю. Міхневіч падзякаваў гасцям, уручыў грамоту Міністэрства культуры рэспублікі, якой адзначаны леныградцы за паспяховае правядзенне гастрольнай дэкады ў Мінску. Мярнуецца ў наступным сезоне правесці вялікія гастролі пушкінскага тэатра на мінскай сцэне.

В. ВІТКА. Чытанка-малыявінка. Пераклад з беларускай М. Вээтам. Талін. «Ээсі раамат», 1980.

Не шмат у беларускай дзіцячай літаратуры такіх яркіх, дасціпных твораў, як «Чытанка-малыявінка» лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР і Міжнароднай прэміі імя Андрэяна Васіля Віткі, створаная ім сумесна з мастаком А. Луцэвічам. Не выпадкова, што кніжка гэтая перакладаецца на розныя мовы. Нядаўна яна пабачыла свет у эстонскім выдавецтве «Ээсі раамат».

А. ВІШНЕУСКІ.

І. АНОШКІН. Антонаў ясень. Апаўдданні. Для малодшага ўзросту. Мінск. «Юнацтва», 1981.

Іван Аношкін піша не толькі для дарослых, але і для дзяцей. Сведчанне гэтаму і яго новы зборнік апаўдданняў «Антонаў ясень». Герой кніжкі — сённяшні беларускі хлопчыні і дзяўчынікі, іх паўсядзённае жыццё — вучоба, адпачынак, гульні. Пра ўсё гэта І. Аношкін расказвае шчыра, зацікаўлена, імкнучыся да таго, каб юны чытач, пазнаёміўшыся з апаўдданнямі, атрымаў для сябе пэўныя жыццёвыя ўрокі.

В. СЯРОДКА.

Р. ІГНАЦЕНКА. Карабель Вяшні. Для сярэдняга ўзросту. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1980.

Пра характэрна родных краёў, пра прыроду, пра насельнікаў нашых лясоў і рэк піша Рыгор Ігнаценка. Прачытаўшы зборнік лірычных замалёвак «Карабель Вяшні», дзеці зноў пройдучы ляснымі сцяжынкамі, пазнаёмяцца са зьярамі і птушкамі, якія жывуць у адным з самых малюнічых куткоў Беларусі — на Бярэзіншчыне.

З. СОМАУ.

Апошнім часам стала амаль абавязковым у артыкулах пра літаратуру вельмі гарача даказваць, быццам нешта ўсімі занябаннае абараняючы, што пісьменніку трэба ведаць жыццё свайго народа, сваіх класікаў шанаваць, іх традыцыі праявляць...

Ну, а хто ж сцвярджае, што можна стаць добрым пісьменнікам свайго народа і наогул вартым чытачоўскай увагі, не ведаючы, чым жыве-дыкае твой народ, ігнаруючы родную літаратуру, яе традыцыі?

Многу ўжо выказвалася думка ў артыкуле «Ці трэба баяцца «чужых» класікаў?», што арыентацыя на самыя высокія ідэйна-мастацкія крытэрыі ўласнай, а таксама рускай і іншых выдатных літаратур, — гэта таксама наша традыцыя, беларуская. Губляць яе ці аслабляць у імя пачаткоўскай «самабытнасці» ці амбіцый тых,

г.д. Ды толькі на гэтым яго творчы пошук не спыняўся. Яму трэба, неабходна было (і чым далей, тым мацней гэтую неабходнасць адчуваў) усебакова і па-мастацку прааналізаваць сацыяльна-псіхалагічны вынік паўвекавой гісторыі беларускага (і не толькі беларускага) сялянства, і вось тут Іван Мележ з незвычайнай грамадзянскай і мастацкай смеласцю выходзіў да той самай — таксама беларускай! — традыцыі: ён арыентаваўца на самае высокае і ў той жа час яму самае блізкае, што зроблена было раней. Сваімі, але таксама і не сваімі класікамі: Коласам, Чорным, Шолаховым...

Вось адзін толькі момант. Наша літаратурная навука падкрэслівае прынцыповае значэнне трагічнага фіналу «Ціхага Дона». Гэта першы выпадак у гісторыі літаратуры, калі эпапея развітваецца з чы-

пеі: «Вясна, арэ. (Праз год? два?). Толькі б тут. Хоць што. От яна, карчова паласа. Якую прагнуў. Усё паламалася.

Ні Ганны, ні зямлі. «Дурань».

Так пэўна трэба. І трэба жыць як е. Як доля на канавала.

Жыць». Так збіраўся заканчваць трэці раман свай «Хронікі» Іван Паўлавіч Мележ. На ноце трагічнай.

Не, не трэба нам, паважаныя калегі, свой узровень — тэарэтычны і практыкі ўласнай узровень — прапаноўваць сучаснай беларускай літаратуры ў якасці не толькі нейкай нормы, але і быццам бы патрыятычнага абавязку. А можа, лепей дакавацца, калі самі падрацём — да таго ўзроўню, на якім ўжо стаіць наша беларуская літаратура. Узнялася і стаіць моцна, бо пісьменнікі яе ніколі не лічылі, што нам пашкодзіць яшчэ і яшчэ падрацці вышэй за саміх сябе, учарашніх, сённяшніх. Паглядаючы пры гэтым: а як там суседзі, блізкія, далёкія, ці няма і ў іх чаго добрага, а магчыма, і выдатнага, што нам не зашкодзіць!

Не, не варта літаратуру сваю ўяўляць нейкім хутарам наводшыбе ад усіх. Хутарам, да якога і ад якога калі і ёсць адна-дзе сцяжынікі, дык ледзь бачныя. Чым менш, маўляў, дарог і сувязей з суседзямі і ўсім светам, тым надзейней і спакойней. Яшчэ сцягнуць нешта наша альбо яшчэ (літаратурнага, вядома) занясуць на сваіх падзыхах!..

Вядома, пры ўсёй дынамічнасці і здольнасці акумуляваць тое, што ўзбагачае і пашырае наш вопыт, робіць традыцыю беларускую больш разгалінаванаю, а таму і ўстойліваю на літаратурнай планеце, нам менш за ўсё да твару вяртацца, старанне быць абавязкова наперадзе любога «літаратурнага прагрэсу».

У чалавеку мы паважаем тое, што называецца характарам. Здольнасцю ў любых абставінах заставацца самім сабой. Такі чалавек надзейны.

Характар — устойлівы, надзейны — упрыгожвае і літаратуру. Характар, але не фанбэрыя свай характарам.

Хто ўмеў, умеў праявіць характар у літаратуры і тым самым перад усімі сцвердзіць яе сапраўдную, а не павярхоўную самабытнасць, дык гэта наш Быкаў.

Вось у каго можна павучыцца «быць самім сабой у літаратуры» — да чаго так імкнучца звычайна маладыя. Ды толькі не заўсёды ведаюць, чаго гэта каштуе.

Літаратура «ваенная» — туды, літаратура — сюды, а Быкаў — ранейшы, усё пра тое і пра тое: «Праклятая вышыня», «Круглянскі мост», «Сотнік», «Дажыць да світання».

Літаратура пабывала ўжо ў штабах дывізій і армій і асабліва ахвотна затрымлівалася ў Стаўках (нашай і германскай), пісьменнікам, нават былым франтавікам, у «акопах» ужо не сядзелася. Шукалі: хто панараму багацейшую, хто размах эпапейны. Адны — што вышэй, другія — дзе глыбей.

А Быкаў, аддаўшы ўсё гэта спрытнейшым, не баючыся паўтарыцца, зноў і зноў — пра тых, хто на бестэрміновай перадавой: пакуль іх не параняць, пакуль не прапалі без весткі, не забілі пакуль іх... Усё цягнуў сваю трагічную оду (ці ёсць такі жанр?), бясконцую оду «пралетарыяту вайны»:

тым, хто бязьжыць у атаку, гэта значыць, забіваць ворага, альбо, засыпаны, корчыцца, а яго дабіваюць нямецкія міны, снарады; ідзе падрываць эшалон

ці мост альбо разжыцца партызанскім харчам... Акрамя ўсяго гэтага, нямногага, але чаго мільёнам людзей хапіла аж на чатыры гады, быкаўскі герой заняты, — пастаянна заклапочаны яшчэ і тым, каб зберагчы ў сабе праўду, знайці і захаваць ідэал жыцця чалавечага, чалавека ў сабе не згубіць. Пяхота, па словах Васіля Быкава, «у мінулай вайне была не толькі царыцай палёў, але і пралетарыятам усіх бітваў, выйграных яе вялікай крывёю».

Да чаго ж шмат сэнсу ў гэтай быкаўскай формуле: «пралетарыят усіх бітваў» (выйграных і прайграных), у гэтым вызначэнні ролі і лёсу не толькі армейскай пяхоты, але і наогул усіх, хто плаціў самай вялікай крывёю і самымі вялікімі пакутамі.

Вядома, нехта павінен быў напісаць і пра штабы і пра Стаўкі. Асабліва, калі больш пачалі пісаць пра той перыяд, калі салдаты, кажучы вясёлымі словамі Цёркіна, перасталі гарады «здаваць»...

Але нехта павінен быў і гэтак: талант, усяго сябе і назуць аддаць «пралетарыяту вайны». Вялікі пазт у свой час пісаў: «Беларусы ж нікога не маюць, хай ім будзе хоць Янка Купала!».

Не будзем казаць, што «пралетарыят вайны» не меў, не мае нікога, акрамя Быкава. Пісалі многія. І добра пісалі, пішуць. Той жа Баклану — «Ліпень 41-га», «Навечна-дзевятнаццацігадовыя». Астаф'еў — «Пастух і пастушка», Шамякін — «Агонь і снег», Навуменка — «Смутак белых начэй»... У гэтай жа шарэнзе — багамолаўскія рабацігі-разведчыкі. А «Сашка» Кандрацьева! А нарэшце прачытаны масавым чытачом найпраўдзвейшыя аповесці Канстанціна Вараб'ева!

Не кажучы ўжо пра дакументалістыку: «Розныя дні вайны» Сіманова і іншыя творы... Рускія і беларускія. Якія, можа, не пра пяхоту, неабавязкова пра пяхоту, але таксама пра тых, хто нацярпеўся найбольш — нават больш за яе, «царыцу палёў» і «пралетарыят бітваў».

Бо ўжо такія вось калонкі лічбаў пераходзяць з артыкула ў артыкул, з працы ў працу: у першую сусветную вайну, з ліку ўсіх загінуўшых, салдат было 95%, мірнага насельніцтва — 5%. У часе другой сусветнай — 50 і 50. Працэнтаў. А ўжо ва В'етнаме было ўсё наадварот, калі параўноўваць з першай сусветнай бойняй: 95% — мірныя жыхары, 5% — салдаты.

Вось ужо хто далучаны да лёсу «пралетарыяту вайны» — дзеці, жанчыны, старыя! Усё насельніцтва становіцца «пралетарыятам вайны».

Дык хіба ёсць для «ваеннай літаратуры» нешта важнейшае за гэта?

Так, не адзін Быкаў пісаў, піша пра пяхоту-матухну. Можа, нехта нешта напісаў і лепшае. Але ніхто так, як ён, не ішоў увесь час адным шляхам. З усіх нас толькі Быкаў усяго сябе аддаў «пралетарыяту бітваў» — у бестэрміновыя летапісцы.

Графічна гэта можна накрэсліць так: простая лінія, нават сумна трохі, якая яна ўсё простая — гэта Быкаў, яго аповесці «ўсё пра тое ж», а над гэтай лініяй узлятаюць, горбяцца рашучыя зігзагі, смелья параблы развіцця ўсеагульнай «ваеннай» прозы. І не дзеля папроку некаму гэта гаворыцца. Простая лінія — гэта добра, пакуль яна адна. Пакуль Быкаў — адзін.

Ён амаль адразу абраў сабе гэты шлях і трываўся ўпарта, яшчэ як упарта.

(Заканчэнне на стар. 6—7).

Ледзьдзедзіўка ТРЫБУНА

Алесь АДАМОВІЧ

Гэта таксама беларуская традыцыя

каму яшчэ расці і расці да сапраўднага пісьменніцтва — вось гэта дык сапраўды ігнараваць традыцыі Багдановіча і Гарэцкага, Чорнага і Мележа.

Клопат, калі ён шчыры і калі мы сапраўды зычым добра нашай сучаснай і заўтрашняй літаратуры, — клопат пра ўсе іншыя нашы традыцыі не павінен быць накіраваны супроць гэтай, таксама беларускай традыцыі, выпрацаванай за дзесяцігоддзі надзвычай напружанага духоўнага жыцця нашага народа.

Калі б беларуская проза ў свой час (у творчасці Я. Коласа, М. Гарэцкага, К. Чорнага і інш.) не прабілася, не ўзнялася да вышніх сучаснага псіхалагізму, аналітызму («пасляталстоўскага», «паслядстаўскага») у паказе сацыяльнага жыцця і чалавека і калі б дагэтуль абыходзіліся толькі сродкамі пазтычна-фальклорнай выразнасці, хто ведае, ці не зайздросцілі б мы сёння іншым, як іншыя часамі нам па-добраму зайздросцяць. Бо самі ніяк не могуць вырвацца з наезджанай каляіны аднастайна пазтычнай стылістыкі. І такая проза таксама бывае і можа быць выдатнай, але хіба не лепей, не перспектыўней для літаратуры, калі побач і адначасова яна мае і можа мець такіх розных і непадобных майстроў, як Брыль і Быкаў, Навуменка і Адамчык, Чыгрынаў і Кудравец, Сіпакоў і Казько і г.д.

Шмат цяпер пішам, гаворым пра «Палескую хроніку» Івана Мележа, хоць усё яшчэ добра не бачым — не ацанілі сацыяльна- ідэйнае і творчае наватарства Мележа ў маштабах усёй сучаснай савецкай прозы.

Хто-хто, а Мележ умеў цаніць і разумець выключныя магчымасці фальклорна-пазтычнай выразнасці. І як выдатна ён іх выкарыстоўвае, маючы маладое каханне Ганны, народныя звычаі, побыт і

тачом на трагічнай ноце. Не проста шчылівай, а гучна трагічнай.

«Хароніл он свою Аксінью при ярком утреннем свете. Уже в могиле он крестом сложил на груди ее мертвенно побелевшие смуглые руки... Он попрощался с нею, твердо веря в то, что расстанутся они ненадолго...»

Теперь ему незачем было торопиться. Все было кончено.

В дымной мгле суховея вставало над яром солнце...»

Чалавеку, які ўпершыню чытае гэту вялікую кнігу, спачатку здасца: узыходзіць, узыдзе «літаратурнае» сонца надзеі. Маўляў, вечнае і непераможнае сонца жыцця! І ўсё стане на сваё звыклае месца. Але потым кожнага, як токам, праніжа (і пры другім, і пры пятым чытанні). «Словно пробудившись от тяжелого сна, он поднял голову и увидел над собой черное небо и ослепительно сияющий черный диск солнца».

На парозе XX стагоддзя эпапея (упершыню ў гісторыі літаратуры) заканчваецца на такой востра трагічнай, бясконца трывожнай ноце. Аўтар быццам і стараецца, але не можа пераадолець сваё прароцкае адчуванне глыбокай трывогі — не толькі за свайго героя трывогі, але і за ўсіх людзей на зямлі.

«Что ж, вот и сбилось то немногое, о чем бессонными ночами мечтал Григорий. Он стоял у ворот родного дома, держал на руках сына...»

Это было все, что осталось у него в жизни, что пока еще роднило его с землей и со всем этим огромным, сияющим под холодным солнцем миром».

А з другога канца таго ж XX стагоддзя — насустрач голасу рускай эпапей-трагеды — гучыць, павінна было прагучаць — ужо ў беларускай эпа-

Кнігапіс

А. ВОЛЬСКИ. Еду ў госці да слана. Вершы. Пераклад на польскую П. Стэфановіча. Для малодшага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1981.
Гэты зборнік вершаў Артура Вольскага пабачыў свет яшчэ ў 1978 годзе, налі быў выпушчаны выдавецтвам «Мастацкая літаратура». І адразу спадабаўся дзецям. Творы паэта — цікавыя, захапляючыя, дасціпныя — вучылі іх любіць да ўсяго жывога, напаміналі, што трэба быць справядлівымі, паслухмянымі, ніколі не забываць, што зямля, на якой ты нарадзіўся і жыеш, самая прыгожая ў свеце.

Цяпер кніжка ў перакладзе П. Стэфановіча выйшла на польскай мове. Застаецца спадабацца, што і дзецям братняй Польшай. Народнай Рэспублікі яна гэтаксама спадабаецца, як і іх равеннікам з Беларусі.
Б. САКОЛЬСКИ.

Э. ГАШПАРАВА. Цяжка быць мустангам. Аповесць. Пераклад са славацкай У. Караткевіча. Для малодшага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1981.
Кнігі вядомай славацкай пісьменніцы Элеаноры Гашпаравай карыстаюцца вялікай папулярнасцю ў нас на радзіме. І вось — сустрэча з беларускімі дзецьмі, якая адбылася дзякуючы Уладзіміру Караткевічу, што пераклаў адну з самых цікавых кніг пісьменніцы. Аповесць «Цяжка быць мустангам» — гісторыя займальныя і неверагодныя, праўдзівыя і нечаканыя. Аднак усё, што адбываецца з юнымі героямі, у той ці іншай ступені прыводзіць іх да разумення такіх важных высноў, як таварыства, сямейнае, праўдзівасць і сумленнасць.
А. БАДРОУ.

АМАЛЬ УСЕ АПОВЕСЦІ і аповяданні Генрыха Далідовіча прысвечаны маральна-этычнай праблематыцы, жыццю нашых сучаснікаў — калгаснікаў, сельскай інтэлігенцыі, моладзі. Аб гэтым яскрава сведчаць зборнікі «Дажды над вёскай», «Цяпло на першацвет», «Маладыя гады», у тым ліку апошняга па часе з'яўлення кніга «Міланькі». І слушна пісаў Н. Пашкевіч у пасляслоўі да рускага выдання кнігі «Цяпло на першацвет»: «...героі ў яго не столькі змагаюцца за дабро і справядлівасць, колькі сцвярджаюць гэтыя прынцыпы чалавечнасці сваім жыццём, глыбокім пачуццём чалавечай годнасці, спагадлівых адносін да чужога гора або радасці».

У «Міланьках» Г. Далідовіч змясціў дзве аповесці, сюжэтна і кампазіцыйна звязаныя паміж сабою. Абедзве прысвечаны паказу жыцця сельскіх настаўнікаў. Адчуваецца, што тут аўтар інтэнсіўна выкарыстоўвае свой уласны педагагічны вопыт — як вядома, сам ён на пачатку творчай дзейнасці працаваў настаўнікам у школе. Мабыць, тыя адчувальныя, перажывальныя, думкі, якія вало-

Г. Далідовіч. Міланькі. Аповесці. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1980.

далі ў той час будучым пісьменнікам, уласцівы ў той ці іншай ступені героям аповесцей «Міланькі» і «Завуч»: дырэктару школы Рагатку, настаўнікам Васільцу, Вертуну, Сліжу, Лідзіі Іосіфаўне, Маі Сцяпанаўне і іншым.

Неабходна адзначыць адразу, што Г. Далідовіч распра-

гісторыя развіцця той ці іншай нацыянальнай літаратуры не можа абысціся без такога «паўтарэння пройдзенага» на новым этапе развіцця грамадства. Вядома, у такім выпадку ў пісьменніка, тым больш маладога, ёсць магчымасць сягнуць далей у параўнанні з папярэднікамі.

СЕЙБІТАМ РАЗУМНАГА,
ДОБРАГА, ВЕЧНАГА

цоўвае традыцыйныя для нацыянальнай літаратуры жыццёвыя пласты. Наша сталая проза, пачынаючы з «На ростанях» Я. Коласа, дастаткова ўважліва і псіхалагічна дакладна заглябілася ў распрацоўку канфіктаў, звязаных з жыццём інтэлігентаў, пераважна вясковых. Натуральна, літаратура авалодала многімі прыёмамі і сродкамі для раскрыцця інтэлектуальнага вобліку беларуса — выхадца з сялянскага асяроддзя. Зварот пісьменніка да гэтых праблем трэба толькі вітаць, таму што

Г. Далідовіч у «Міланьках», як і ў ранейшых творах, з веданнем справы піша пра жыццё вясковых настаўнікаў. Яго хвалюе, напрыклад, прыкметнае падзенне прэстыжу педагагічнай працы на вёсцы ў параўнанні з іншымі прафесіямі — з механізатарамі, спецыялістамі сельскай гаспадаркі. Далей пісьменнік, хаця часам і крыху абстрагавана, але даволі востра закранае праблему культурнага адпачынку, жылёвых умоў, умоў працы вясковых настаўнікаў (ды ці толькі вясковых?). На гэтым, па

сутнасці, і грунтуецца ўся сюжэтна-кампазіцыйная, а таксама канцэптуальная аснова мастацкай структура «Міланькі».

Аўтар прысвечвае абедзве аповесці маладому настаўніку Паўлу Мікалаевічу Васільцу і яго аднакашнікам. Радавы настаўнік у пачатку першага твора, ён у канцы другога становіцца загадчыкам навучнай часткі васьмігадовай школы, у бліжэйшай перспектыве — дырэктарам. На яго прыкладзе Г. Далідовіч паказвае (і ў гэтым — выразныя адзнакі аўтарскай грамадзянскай пазіцыі), што поспех, сапраўдны аўтарытэт заваёўваюць тыя з педагогаў, у якіх і асабістае, і грамадскае падпарадкоўваецца адной мэце — сумленна служыць справе, якой аддадзены сілы, талент, любоў да дзяцей. Мастацкай ілюстрацый гэтаму аўтарскаму тэзісу з'яўляецца гісторыя хворага настаўніка Алеся Трахімавіча Зубка, чый лёс — прыклад высокага служэння саветскай школе. У гэтым сэнсе праявіў прадаўжае плённыя традыцыі нашай літаратуры, якая заўсёды ўважліва ставілася да маральна-этычных пошукаў вясковага настаўніка. Дастаткова прыгадаць, скажам, вобраз Данілы Платонавіча Шаблюка з «Крыніц» Івана Шамякіна.

І СТАРАСЦЬ
ПОЎНА АСАЛОДЫ...

Усё ў жыцці ўзаемазвязана, узаемазбумоўлена. Старая мудрасць скіроўвае на добрыя справы юначую бадзёрнасць і сілу. А маладая напорыстасць і няўрымслівае падтрымлівае сталую цвярозасць, карыстаецца ёю, каб найкарацейшым шляхам ісці да новых здзяйсненняў, адкрыццяў. Аўтары калектыўнага зборніка «Шчодрае даўгалецце» — пра людзей рэспублікі, якія дажылі да глыбокай старасці — кожным сваім нарысам якраз і пацвярджаюць, што доўгажыхары ў нашай краіне застаюцца актыўнымі членамі грамадства, вялікай жыццёвым вопытам і парадаў дапамагаюць новым пакаленням выбіраць без лішніх блуканняў і пакут пра-

М. Панасюк, В. Татун, С. Літвінчук. Шчодрае даўгалецце. Мінск, «Беларусь», 1980.

вільную дарогу ў жыццё.

Чалавекам з легенды можна назваць героя нарыса «Апошні з «Арла» Самсона Вікенцьевіча Хруцкага ўжо за адно тое, што ён быў удзельнікам Цусімскай бітвы, а перад тым — цяжкага сямімесячнага пераходу з Кранштата вакол Еўропы і Афрыкі аж на Далёкі Усход, гэтак праўдзіва і бліскуча апісаны спадарожнікам нашага земляка на браняносцы «Арол» А. Новікавым-Прыбоем у эпапеі «Цусіма». Самсон Вікенцьевіч прымаў таксама чынны ўдзел у кастрычніцкіх падзеях, у грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнах, ніколі не цураўся цяжкай працы.

Дзед пры добрай памяці, ён, па сутнасці, — гісторыя нашага такога багатага на гістарычныя падзеі стагоддзя. І аўтарам удалося вельмі сцісла і ёміста перадаць яго адносіны да ўся-

го гэтага, эскізна занатаваць біяграфію чалавека ў сваім часе. Памёр нарыса ў калектыўным зборніку якраз адпавядае задуме выдання. А фактура ж — багачейшая! Гэта і падбівае сказаць каму-небудзь з аўтараў, напрыклад, вопытнаму журналісту Міколу Панасюку: «Бярыся, браток, ды пішы кнігу пра дзеда Хруцкага».

Пяцярый сыноў забрала вайна ў Настасі Фамінічны Купрыянавай. Ужо адлітымі ў бронзе вярнуліся яны да маці. І як бы ні стараліся аўтары лірычна аздобіць нарыс, жальба і гора жанчыны ад таго не зменшылася. Боць яе сэрца шчымылай ранай перадаецца нам, нашчадкам, будзіць нашу памяць пра кожнага чацвёртага беларуса, якога забрала вайна.

Шмат нягод выпала і на долю карэннай мінчанкі Адэлаіды Адамаўны Пастуховіч. У дзяцінстве нішчыміца з хваробамі забірала брацікаў і сястрычак з іх вялікай сям'і. Падрасла дзясцінкі, дык трапіла ў службу да ксяндза, потым працавала на лесанільным заводзе. Шмат пакут Адэлаідзе Адамаўне прынесла

вайна. Фашысты спапялілі хату, пад Сталінградам загінуў яе сын Браніслаў, ад голаду і цяжкай хваробы памёр муж. Але жанчына мужна перанесла выпрабаванні, жыла і бавіць сёння свае гады ў прасторнай кватэры ўнучкі, жыва цікавіцца падзеямі ў краіне і за мяжой. «Беражыце здароўе з маладосці», — раіць усім Адэлаіда Адамаўна. Сваім жа ўласным прыкладам яна абвясціла выказванні многіх вучоных — пра тое, што гарадскія ўмовы жыцця не спрыяюць даўгалеццю.

У полі, на лузе, у кузні, на ферме — усюды першым быў дзед Ярмак — герой нарыса «Сто дарог дзеда Ярмака». Заўсёды стараўся хадзіць пешшу, не цураўся ніякай працы. Руска-японская, грамадзянская, Вялікая Айчынная войны... Тысячы вёрст прайшоў Фёдар Фёдаравіч Ярмак, але не страціў прыроджанага гумару, любові да народнай песні.

Задумана спявае скрыпка ў руках Платона Міронавіча Карбовіча... Песенны дар захаваў і Марыя Іванаўна Чачоткіна, самая старэйшая ў Талачынскім раёне...

Аўтары амаль у кожным на-

ГЭТА ТАКСАМА—
БЕЛАРУСКАЯ
ТРАДЫЦЫЯ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

І тым не менш — нават сябры — раілі: ну колькі можна цягнуць адну, усё тую ж лінію, калі парабалы так і скачуць, так і ўзлятаюць! Аж да Стаўкі Вяроўнага! Аж да Эпапей! Ну яшчэ адна аповесць пра кароткае «капоная жыццё», яшчэ і яшчэ пра тое ж! Колькі можна, Васіль? Хутка кожную быкаўскую аповесць будуць браць у рукі не з нецярплівай цікавасцю, як бывала, а з разумнай такой усмешкай: што, зноў «крытычная сітуацыя», зноў «змаганне з абставінамі»?!

Я і сам (хоць і ганарыўся трохі рэпутацыяй крытыка, які «некрытычна бярэ пад абарону ўсё, што ні напіша Быкаў»), дык што і я таксама, калі ў 1975 г. прачытаў вёрстку «Яго батальёна», прысланую мне аўтарам з Гродна, не ўтрымаўся і пачаў даваць Быкаву парады: воль, маўляў, выдатнае завяршэнне першага цыкла тваіх ваенных аповесцей! Воль цяпер узяць ды здзівіць чытача, які занадта ўсё і загадзя ведае. Атрымае новую аповесць Васіля Быкава і вачам не паверыць: Быкаў — і не пра вайну! Пра што хочаш:

пра дзяцінства, маці, пра птушак, сабаку, але не пра вайну. І руцэ, і душы, і таленту патрэбна «разрыўка» — калі ўжыць слоўца Кузьмы Чорнага.

А пасля, з новай, са свежай энергіяй, распачнеш новы ваенны цыкл...

Магчыма, парады нашы былі не такія ўжо непрафесійныя.

Але былі яны непраймальныя для Быкава.

Я яго «Батальён» бачыў (мы бачылі) у кантэксце толькі быкаўскай творчасці. І ў такім кантэксце некаторыя нашы падказкі былі, магчыма, і апраўданыя.

Але сам Быкаў тое, што ён рабіў і робіць, бачыць, успрымае ў кантэксце іншым: усяе служыць нашай літаратурнай. Як мы нясем яе, як спаўняем — у імя ўсё таго ж салдата, партызана, цёткі Дземчыхі з дзецьмі.

Што ж, я магу і пайсці ў «самаволку», нават надоўга пкінуць сваё пісьменніцкае мес-

ца — пры «пралетарыяце». Але хто зойме яго, захоча зняць?

Ці не будзе пуштаць якраз гэта месца, застаецца без догляду справа, ад якой пісьменніку адны клопаты ды згрызоты?

Па сакрэту кажучы, Васіль Уладзіміравіч амаль што так і напісаў нашаму агульнаму ў тыя часы сябру: маўляў, раіць мне, а на каго справу пакінуць?

Так, Быкаў усё ўсім аддаваў, не шкадуючы, — усё самае выйгрышнае: штабы, Стаўкі, рамонтны, а сабе пакідаў самую «прозу вайны». Затое гэта ўжо нікому аддаваць не хацеў. Адчуваў (і адчувае) сябе тут як на неадменным салду, на які яго паставіла салдацкае сумленне.

Вёў і вядзе, цягне простую лінію, а ад яе адкрываліся, узлятаючы, парабалы шырокапарамных раманаў, эпапей. Але праз нейкі час «ваенная»

проза зноў апускалася са штабоў у акопы, парабалы тыя падлі ўсё на тую ж быкаўскую «лінію». (Як усё падае на змялю. Усё, што не мае касмічных хуткасцей — а эпапей да іх ніяк не дацягваліся). Зноў і зноў і праявілі і крытыкі рабілі адкрыццё, што салдат, салдацкая маса — вось галоўнае і самае складанае, што трэба глыбей і паўней асвойваць «ваеннай літаратуры».

І тады зноў усе заўважалі, здзіўляліся: глядзіце, а наш беларус, а Васіль Быкаў ужо там, куды мы паказваем! Куды збіраемся рухацца.

Сам прынцып шматнацыянальнага адзінства літаратурна-прынцып выдатны. У сённяшніх умовах ён надзвычай паскарае мастацкі прагрэс. Прынцып гэты павінен наогул выключыць такую з'яву, як працяглы творчы застоў, таптанне на месцы. Бо ў любы момант якая-небудзь з нашых літаратур аб-

ПЕСНИ МУЖНЫХ СЭРЦАЎ

Важна аднак тое, што аўтар малое нашчадкаў Зубка ваяўнічымі змагарамі за лепшае будучае нашай вёскі. Заслуга Далідовіча як празаіка і ў тым, што ў «Міланьках» ім паказаны тыповыя зьявы сённяшняга жыцця вёскі праз псіхалогію персанажаў. Праўда, жыццёвы матэрыял, да якога ён звяртаецца, крыху, магчыма свядома, звужаны. Аўтар абмяжоўваецца раскрыццём калізій, звязаных толькі з побытам настаўнікаў. Астатнія міланькаўцы як бы «выпалі» з поля зроку празаіка, што зніжае эпічны характар апавесцей.

Галоўны герой «Міланек» Павел Васілец і яго паллечнікі псіхалагічна, эмацыянальна падрыхтаваны да працягу барацьбы, да барацьбы за паліпшэнне вучэбнай і выхаваўчай працы. Нездарма і Сліж і Вяртун церпяць паражэнне. Празаік выразна і доказна паказвае, што такія, як Сліж, далёкі ад усяго новага, перадавога. Мы бачым адну з прычын таго на вобразе былога завуча міланькаўскай школы, што заўчасна душэўна састарэў.

У спосабах і сродках вырашэння галоўнага і палобных канфліктаў выразна прасяцваецца жаданне аўтара надаць узнятым праблемам як мага

большы сацыяльны, агульнаграмадскі сэнс. Чытач добра адчувае эстэтычны ідэал празаіка, яго жыццёвае крэда. Есць у «Міланьках» радкі, якія асабліва праясняюць жыццёвую і мастакоўскую пазіцыю Г. Далідовіча. Гэта відаць, напрыклад, з размовы герояў пра апавяданне маладога празаіка: «Кожнаму пісьменніку, — разважае Васілец, — пакаленню пісьменнікаў трэба мець свой эстэтычны ідэал, свой вобраз станюўчага героя, які мог бы служыць узорам для пераймання. Тыя, што ваявалі, што былі дзецьмі ў вайну, маюць такі ідэал — гэта той чалавек, які здабыў перамогу, а пасля на полі, на заводзе здабыў яшчэ сваім дзецям, унукам — нам — сённяшняе, мірнае і сытае жыццё».

Такая накіраванасць творчых пошукаў Г. Далідовіча выразна выяўляе жанрава-стылявую асаблівасць яго прозы, якая знаходзіцца на рэалістычна-аналітычным напрамку развіцця.

Прайшло не шмат часу з дня апублікавання ў друку першага твора Генрыха Далідовіча. Сёння мы можам ужо гаварыць аб пэўнай эвалюцыі творчасці празаіка, якая ідзе ў агульным рэчышчы развіцця нашай літаратуры.

Уладзімір КАВАЛЕНКА.

рысе падкрэсліваюць, што гадзідушэўна не стараць тых людзей, якія ўдала спалучаюць працу і адпачынак, захоплены якім-небудзь заняткам, як, напрыклад, пчалар з Бабруйшчыны Ян Казіміравіч Кучынскі. Адно здзіўляе: чаму нарыс пра рухавіка, спрытнага, не па гадах маладжавага з твару чалавека называецца «Стары пчалар»?

«У радасці наша здароўе, — гаворыць стогадовая Ганна Сцяпанавна Бяляўская з калгаса «Рассвет» імя Арлоўскага, — у ласцы між мужам і жонкай, у згодзе між людзьмі. Кажуць, нейкая гіпертанія забірае на той свет і маладых, і старых, а чаму?... Бо злосныя часта бываем, нервуемся з-за ўсякай дробязі...»

Усе нарысы ў зборніку «Шчодрае даўгалецце» яскрава сведчаць, што іх героі ў згодзе жылі ў сям'і, умелі знаходзіць выйсце з любых цяжкіх сітуацый. Чалавечнасць і дабрыня былі і застаюцца пастаяннымі рысамі іх характару. Аўтары як бы звяртаюцца да чытача і пытаюцца — ці ўмеем мы ладаваць свае адносіны з людзьмі — дома, на вуліцы, на

работе, у транспарце, за святочным сталом, у хвіліны вялікага гора? Ці памятаем, што ўсе псіхалагічныя стрэсы, гарачнасць, лялкі скарчаюць наша і нашых апанентаў жыццё?

Тых жа, хто, магчыма, не верыць у гэтую простую ісціну, яны ў нарысе «У Дамачове, ля Буга» адсылаюць у Дамачоўскі дом-інтэрнат для састарэлых, дзе, размяняўшы сотню гадоў, жывуць і працуюць Іван Козел, Макар Чарнавокі, Марыя Панасюк, Алена Гіско, Матрона Кліцкая, Настася Палята, Агана Мельнічук...

Цікавую, змястоўную, багатую на трапныя назіранні кнігу «Шчодрае даўгалецце» напісалі М. Панасюк, В. Татун і С. Літвінчук. Шкада толькі, што не ўсе нарысы пазначаны журналісцкімі знаходкамі. Многія, на жаль, нагадваюць звычайныя біяграфічныя даведкі, саладжавыя замалёўкі. Праўда, зінаватага тут знайці цяжка, бо праца прадстаўлена калектыўнай, без подпісу пад кожным матэрыялам. Удачы і пралікі трэба дзяліць на ўсіх, а гэта не заўсёды справядліва.

В. ЦІМАФЕЕВ.

вязкова вырываецца наперад, рухаецца наперад: вось як беларуская — на «ваенным напрамку», ці руская — на «вясковым», ці кіргізская — у кірунку сацыяльна-філасофскага рамана...

Пакуль у адных літаратурах пэўны час ідзе накапленне новых якасцей, іншыя вырываюцца наперад, рухаюцца ў нейкім новым, важным кірунку, а гэта стварае пастаянны агульны настрой пошуку, творчага саперніцтва, узаемаўзбагачэння.

Вядома, усё гэта не азначае, што В. Кандрацэву ці Р. Бакланаву, ці Ю. Бондараву абавязкова трэба бегчы за беларусамі, а Я. Брылю ці В. Казыко — за Бяловым ці Распуціным, альбо ўсім разам — за Айтмавым, які напісаў ці не этапны для 80-х гадоў сацыяльна-філасофскі раман пра справы зямныя і «нябесныя» («І больш за век доўжыцца дзень»).

Бо за кожнай з літаратур — свая прастора нацыянальнай гісторыі, культуры, традыцый.

Пры ўсім пры гэтым не на карысць, а на шкоду кожнай з літаратур — і нашай таксама — была б хутаранская амбіцыя: што мне ваш вопыт, у мяне хапае свайго! Калі нехта прарабіў працу, пратаптаў сцежку ў нейкім важным для ўсіх кірунку, дык падзякуй і выкарыстай гэта, каб, збярогшы час, сілы, можа, на новым этапе і ў сваім кірунку самому выравацца наперад, стымуляючы агульны рух. Вось так, а не ўпартым корпаннем у баку ад усіх, на ізаляваным літаратурным хутары, стварае нацыянальная літаратура аўтарытэт сабе і свайму народу.

Тое, што справядліва было і дало выдатныя вынікі ў 60-я і 70-я гады, знойдзе, можна быць упэўненым, павярджэнне і новае развіццё і ў 80-я і ў 90-я гады.

Яшчэ адна доўгачаканая пазіцыя ластаўна завітала з-за мяжы на нашу зямлю. Дзякуючы творчым намаганням вядомага беларускага паэта і перакладчыка Ніла Гілевіча перакладчыкі загаварылі дваццаць два югаслаўскія паэты, жыццё якіх і літаратурная дзейнасць звязаны з Сербіяй, Харватыяй, Чарнагорыяй, Босніяй і Герцагавінай, — выдавецтва «Мастацкая літаратура» толькі што выпусціла зборнік «Па камянях, як па зорках».

Кніга носіць падзагалоўка: «Выбраныя старонкі сучаснай югаслаўскай паэзіі». Сапраўды, як заўважае ў прадмове «Нашы песні такія ж, як мы» Н. Гілевіч (а ён не толькі перакладчык творы з сербскахарвацкай, але і ўкладчы гэтага зборніка, напісаў біяграфічныя даведкі пра аўтараў), «у Югаславіі пішуць і друкуюць вершы бадай што не менш як на дзесяці мовах, тут жа прадстаўлены толькі паэты адной мо-

вы... Ды і з творцаў у гэтай мове выбрана зусім абмежаваная колькасць імён, і выбар гэты цалкам належыць перакладчыку: не сумняваюся, што нехта іншы ўклаў бы некаторыя іншыя імёны і выбраў бы не горшыя, а можа, і лепшыя творы». Нельга не пагадзіцца з перакладчыкам таксама і ў тым, што рана ці позна такая новая кніжка перакладаў з сербскахарвацкай у нас паявіцца, «што не за гарамі той час, калі мы зможам даць беларускаму чытачу і вялікую, геаграфічна і гістарычна шырокапапулярную анталогію паэзіі шматмоўнай Югаславіі». Аднак нельга не прызначы і іншага: зборнік «Па камянях, як па зорках» добры падарунак для ўсіх, хто любіць паэзію.

У кніжцы змешчаны творы такіх прызнаных майстроў паэтычнага слова, як Міраслаў Крлежа, Дэсанна Максімавіч, Драгунцін Тадзіянавіч, а таксама

прадстаўнікоў малодшых пакаленняў. Памяць аб мінулай вайне, услаўленне жыцця, пратэст супраць тых, хто зноў марыць аб перадазеле карты свету, услаўленне нахання — асноўныя тэмы твораў, якія ўвайшлі ў гэтую кнігу.

Дарэчы, Н. Гілевіч не ўпершыню звяртаецца да творчасці югаслаўскіх паэтаў. Яшчэ ў 1976 годзе ў серыі «Паэзія народаў свету» выйшла кніжка перакладаў Н. Гілевіча «Маці мая, Славенія». Змест гэтага зборніка анталогічнага плана склаў творы выдатных славенскіх паэтаў XIX — пачатку XX стст., а таксама найбольш таленавітых аўтараў, што прыйшлі ў літаратуру параўнальна нядаўна. Адметнасць кнігі ў тым, што творы, за невялікім выключэннем, былі перакладзены і апублікаваны ў нашай краіне ўпершыню.

В. УСОЛЬЦАУ.

Нядаўна ў КНІГАРНІ гляджу новую кнігу, наўгад разгортваю. Чытаю: «Назар Ягоравіч праходзіў каля хаты Рыжэй Мары, убачыў, што з коміна валіць дым, і вельмі здзіўўся: што гэта магло значыць? Хто мог запаліць печ у пустой хаце?..» І далей праз шэсць радкоў: «Пачуліся крокі, потым нехта зняў з дзвярэй накладку, і Назар Ягоравіч убачыў перад сабой Палю, апрануты ў кажухі і махнутую шапку з меху барана».

Што з коміна валіць дым —

каж: «Не пытайся ў старога, а пытайся ў бывалага», «Пытаецца ў хворага здароўя». І «Беларуска-рускі слоўнік» (1962 г.) лічыць нормаю гэтую форму: Пытацца несов. I. [у каго] спрашываць [кого, у кого]; ён пытаўся ў людзей, ці не бачылі копей. За гэтую форму і «Граматыка беларускай мовы» (т. 2, Мн., 1966, стар. 189): «Ну, як жа, кумка, маецца? — кума ў кумы пытаецца (К. Крапіва).

Мае доказы хлопца не збянтэжылі — ён спакойна растлумачыў:

гаспадара. «Адкуль у цябе гэтулькі добра?» — пытаецца багаты брат у беднага. «Ці не чуваць тут аўса?» — пытаецца пан у мужыка. «Што тут такое?» — пытаецца салдат Іванька ў царскага слугі. Ідзе тота каля плота, пытаецца ў жмуры: «Ці дома ляпа?» Адзін ляціць, другі крычыць, адзін да аднаго прыбіжаюцца, адзін у аднаго пытаюцца. І пытаецца ў мяне: «А ці пойдзеш за мяне?»

З мастацкай літаратуры.

З выраю ж як толькі сустрачаю гусі, весці ў іх пытаю з

Культура мовы

ПЫТАЕЦА СЫН У МАЦЕРЫ

зразумела, чаму, а вось што печ запалілі — дзіва дый годзе! Печ робіць з цэгля, і запаліць яе не проста. Але паколькі з коміна валіць дым, то, значыць, нехта паліў у печы. Правільна было б напісаць: «Хто мог запаліць у печы...» Другая ж фраза мяне зусім абязвечыла: ніколі не чуў, каб шапку апраналі, каб хто-небудзь шый шапку з мяшка, ды яшчэ з мяшка барана...

І адрасуецца прыгаданне пісанне дзеця!

Не трэба думаць, што непісьменнасць, канцэлярыт адсыпнуцца самі па сабе як шалупіне з сухой цыбулі, бо сёння любая памылка імгненна размнажаецца: на паслугах у чалавека друкарскія машыны, якія выдаюць друкаваную прадукцыю сотнямі тысяч экзэмпляраў; радыё, тэлебачанне, даступныя ўсім людзям.

Дбаць пра культуру мовы — гэта справа ўсёй грамадскасці, справа школы, інстытутаў, тэатраў, кіно, радыё, тэлебачання, друку. Справа кожнага чалавека.

У маёй практыцы рэдактара штодзень даводзіцца шукаць слова, патрэбны выраз, адказ на нейкае пытанне, разблытаваць клубкі няўцямных выразаў. Усё знойдзенае запісваю. За шмат гадоў сабраўся сякі-такі матэрыял. Спадзяючыся, што мае запісы могуць прыдацца яшчэ некаму, прапаную іх чытачу штотыднёвіка.

Сяджу з перакладчыкам. Цікавы хлопек, вывучае славянскія мовы, добра чуе роднае слова. На адным толькі я спыткнуўся ў яго перакладах.

— Скажыце, — пытаюся ў хлопца, — чаму вы скрозь пішаце: «Пытаецца Марыну, пытаецца бацьку»? Беларусам звыклая форма «пытацца ў Марыны, пытацца ў бацькі». Паслухайце, і ў народнай песні гэтак: «Пытаецца сын у мацеры». І ў прыказ-

— Я карыстаўся самым новым даведнікам — «Тлумачальным слоўнікам беларускай мовы». Можам зірнуць, калі ён пад рукамі.

Бярэм слоўнік. «Чытаем: пытаць, -аю, -аеш, -ае; незак. I. каго-што, з дадан. сказам і без дап. Звяртацца да каго-н. з пытаннем, каб даведацца пра што-н., задаваць пытанне. — Ну, як жа вам, панічок, гасцілася! — пытала бабка Лабановіча. Колас. У людзей пытай, ды свой розум май. Прыказка.

— Бачыце, — гаворыць перакладчык, — граматычная памета [каго-што] паказвае, што дзеяслоў пытацца з залежным словам уступае ў сувязь без прыназоўніка. І прыклад... Коласаў: пытала Лабановіча. Другі прыклад, праўда, паказвае, што дзеяслоў можа кіраваць залежным словам і прыназоўнікам у: у людзей пытай.

— А ці не наблытана тут, ці не пастаўлена выпадковае на першы план, а найболей ужывальнае — на другі?

— Хто яго ведае, — адказвае перакладчык, — фактаў болей няма ніякіх.

— Давайце гэтак зробім, — прапаную, шукаючы выйсце, — паслухаем народную мову, учытаемся ў творы нашых майстроў слова. Двума прыкладамі мы нічога не растлумачым. А праз два тыдні зноў сустранемся.

Згадзіліся.

Перагледзеў чатыры кнігі народных песень, па адной кнізе казак і загадак, Купалу, Коласа, Чорнага, Крапіва, Скрыгана, Танка, Брыля, Янкоўскага і яшчэ і яшчэ.

Зноў сустрэліся.

— Давайце прачытаем, — прапаную, — а потым памяркуем.

З фальклору.

Пытаецца ў Васіля, ці далёка да сяла. «Што рабіць будзем?» — зноў пытаецца кот у

роднай Беларусі (Я. Купала). Пытае вецер у раслінка. Пытае холад у крыніцы (Я. Колас). «Што скажаш?» — запыталі ў яго. «Дом дзе твой?» — груба запытаў у яго нейкі чалавек. (К. Чорны). «Колькі ж вы працадзён заробілі на лье?» — пытаюся я ў Марыны (К. Крапіва). «Чым ён мне мілы?» — пытаюся я ў самога сабе. «Чаму ж гэта дзядзька Сяргей не ідзе?» — пытаюся я ў Ульяны. (Я. Скрыган). Каторы ўжо раз пытаецца ў сябра-суседа: «У цябе які нумар боты?» (Я. Брыль). Настаўніца пыталася ў дзетак. Этнограф у экспедыцыі на Лубаншчыне. Пытаецца ў цёткі. (Ф. Янкоўскі).

Дарма пра песню пытацца ў глухога,
Дарма пра сонца пытацца ў сляпога,
Пра слодыч жыцця на зямлі — ў нежывога.
(Максім Танк).

Вось гэтак і па «Буквары» нашы дзеці вучацца: «Як ты паспяваеш усё рабіць?» — пытаецца ў яе сяброўка. Спыталі ў Рамана, што ён умее рабіць.

— А чым можна растлумачыць, што ў нашай мове запанавала канструкцыя «пытацца ў каго»?

— Мова заўсёды імкнецца да дакладнасці. Канструкцыя «пытацца ў каго» найболей пашыраная па той прычыне, што канструкцыя «пытацца каго (што)» мае другое значэнне: шукаць, прасіць некага (нечага). Вось прыклады: Ці ты кліш, ці дарогі пытаешся! (Прыказка). Лішні раз у дзяўчыны запытаю дарогі (Ю. Свірка). Ці ты, куме, розуму пытаеш! (З народнай песні). Асабліва цікавы другі прыклад, бо ў ім адначасова раскрываюцца абодва значэнні слова пытацца: запытаю ў дзяўчыны і запытаю дарогі.

На гэтым мы і пагадзіліся.

Валянцін РАБКЕВІЧ.

Эдзі АГНЯЦВЕТ

Выгоднага не прагну існавання,
А прагну шчасця для маіх сяброў.
Жыццё! Нясі паболей ім світанню,
Раздолля траў і мудрасці бароў.

Засцеражы, як ад хваробы лютай,
Ад сябелюбства, зайздрасці іржы!
Ад скавпасці ў прыгожы бляск абутай,
Жыццё!
Маіх сяброў засцеражы!

Дай болей сіл для мужнасці і працы
І навучы законам залатым:
Перад уласным бодем не скарацца,
А боль суседа — называць сваім.

І хай пачуццям лепшых не астудзяць
Ні быстры час, ні славы нечай шум!
«Сочтэмся славою,—
ведь мы свои же люди...»
Падзелім разам радасці і сум!

Будуецца метро

Мы ходзім па вуліцах перакапаных,
І хтосьці бурчыць: «Перашкоды адны!»
А як там живеца зямлі ў катлаваных?
Зямля — яна помніць траншэі вайны.

Нагадваюць хлопцы сучасныя ў касках
Былых абаронцаў, салдат-юнакоў.
Патрэбна зямлі чалавечая ласка,
Свята чалавека, святло цягнікоў.

Зямлю ўжо не здзіваць на Месяц палёты,
Зямныя ўцехі чакаюць яе:
Яна камароўскія помніць балоты,
Дзе заўтра падземны вакзал запяе.

І вочы дзяцей заблішчаць, як зярнаты,
Калі ў сіняву узляціць эскалатар.
У літары «М» — мужнасць мудрая ёсць,
І матчына музыка, і маладосць!

Родныя,
адгукніцеся!

— Я — Фёкла Новік,
нарадзілася ў сорок першым
У беларускім гарадку Дзісне.
Шукаю маці, шукаю маці.
Дзе ты, мама?
Адгукніся мне!

Я сама ўжо маці, недалёка да ўнукаў.
А не давалася мне ў жыцці
Сказаць табе, роднай,
слова «Мама»...
Дзе хаця б твой след знайсці,
знайсці?

— Я — Павел Кужаль
з-пад Барысава, з Блоні,

Родзічаў там колькі палягло!
Брата шукаю
Іванку-Янку,
Тры з паловаю яму было.

На горкай дарозе ля знявечаных танкаў,
Раптам з рук ён вырваўся, пабег:
Сіняя кепачка, вочы сінія,
Ды кашулька белая, як снег.

Цяпер ён сніцца — не хлопчык, мужчына,
Дужы — не на век, а на вякі.
Крок шырокі. А вочы ўсё тыя ж —
Сінія валашкі-васількі.

Памяць людская!
Ты, як набат бяссонны
У сэрцы, у крыві маёй.
Мне неабходна тых ганьбаваць,
каму неабходны
Свет дзяцей, разбураны вайной!

Праз леты і зімы —
крык спадзявання,
Гэты крык і мёртвага скране:
— Шукаю маці,
шукаю маці.
Дзе ты, мама? Адгукніся мне!

Паляўнічы

Ідзе ён,
заглядаецца,
Нібыта ўпершыню,
На ельнік зацярушаны,
На сцежкі ў цішыню.

Якую сёння раніцу
Ён знойдзе ў гушчары?
Запальваюць агеньчыкі
На снезе снегіры.

Бляк на поле выскачыў —
Вось гэта марафон!
Сініцы, як зацінькалі —
Навошта й мікрафон?

Глядзяць на паляўнічага
Вавёркі з вышыні:
Няўжо ён напалохае
Прасторы цішыні?

Ім, здзіўленым, даверлівым,
Не ўчыніць ён бяды!
І стрэльба, разумеецца,
З характарам дуды.

Ён, выдумшчык, насвістае
Мелодый свае.
І ельнік адгукнецца —
На ўсю зямлю пяе.

Росныя сцежкі

Над кнігай А. Пальчэўскага «Сцежкі».
Сцежкі дзіцячыя, росныя сцежкі —
Ён захаваў вас да скону жыцця.
У свеце святлела ад светлай усмешкі,
Ён усміхаўся нібыта дзіця.

Мабыць, таму яго дзеці любілі,
Што пазнавалі ў ім сваяка.
Сцежкі радзімы!
Яны не забылі
Следу зямнога свайго земляка.

Як бы ні цяжка было, ні складана,
Рос ён спакойна, і ўсё ўглыбіню.
Сцежкам маленства навечна адданы,
Людзям дарыў ён сваю цеплыню.

Помніцца голас журботна-ласкавы:
— Хай бы зайшлі, не чакалі званка,
Пагаварылі б і выпілі кавы,
Развесялілі б мяне, дзівака!

Жарты сяброўскія, мілья твары!
Музыка ўспыхвала там, над сталом,
Дзе панавала царыца Тамара
І частавала грузінскім віном...

Можэ, калі ў дваццаць першым стагоддзі
Зменіцца ўвесь супярэчлівы свет —
Лекі ад смерці пачне вынаходзіць,
Лекі замест смертаносных ракет!

Будуць часцей нараджацца усмешкі,
Будзе падоўжаны радасці век —
Сцежкі дзіцячыя,

росныя сцежкі,
Сцежкі, якімі жыве чалавек.

КОЖНЫ ДЗЕНЬ па некалькі разоў Пракоп спрабаваў устаць. Але толькі звесіць з ложка нагу, толькі прыпадзіме плечы, як востры, пякучы боль вяртае абдае ўсё цела. «Вось прыкавала, дык прыкавала. Калі ж гэта кончыцца? Бакі забалелі...» — ледзь стрымлівае стогн Пракоп.

Цяжка, нудна дзень і ноч ляжаць на спіне, надакучыла бачыць вакол сябе адно і тое ж, адно і тое ж. Зайздрасць разбірае, глядзячы, як суседзі, няхай сабе і марудна, шэрхаючы тапачкамі, але ходзяць: ад ложка да вокнаў, ад вокнаў да дзвярэй палаты, на калідор...

Стаміўшыся праклінаць хваробу, сваю нямогласць, Пракоп зажмурвае вочы і, супакоіўшыся, пачынае думаць. Думкі тоненькім шнурочкам, праз сотні вёрст, цягнуцца ў вёску, да дзяцей, да жонкі. Як там яны кратаюцца, як упраўляюцца без яго? Які дом збудавалі ім агулам? Жонка піша, што паставілі яго на палялішчы, на старым падмурку. Гэта ясна. Дзе ж яго ставіць, як не на старым падмурку? А вось бярвенні якія: ці не сыраватыя? Колькі акон, куды яны выходзяць, — пра гэта жонка нічога не піша.

Артур ЦЯЖКІ

А П А В Я Д А Н Н Е

Добра, вядома, што калгасам ім дом пабудавалі. Ой, добра! Але ж колькі трэба пахадаць у гэтым доме і вакол яго, каб прывесці ўсё да ладу! У лісьме прасіў жонку, каб нічога без яго не рабіла. «Не дзьме, за шыю не капае — ну то і жывіце, чакайце, пакуль паздараваю. А тады ўжо сам за ўсё возьмуся».

Думае гэтак Пракоп, разважае і адчувае, як мляўкі, салодкі сон ахінае яго збалеае цела. Але Пракоп спахопліваецца, трасе галавой. Што тады ноччу рабіць, як удзень выпішся?

Цяжка, калі ноччу не спіцца. Страшна нават. Вайна ўспамінаецца, раненне, палон. Перад вачамі стаяць першая жонка з дачкой, якіх спалілі ў хаце. Многа што ўспамінаецца бяссоннай ноччу. Разгарачаны мозг працуе ліхаманкава, выносіць са сваіх нетраў тое, што, здаецца, даўно-даўно забыта. Толькі пасляваенныя дарожныя работы, якія на стары польскі лад называлі шарваркам, відаць, ніколі не зглядзяцца ў памяці.

...Перамераная, ператапаная людскімі нагамі, зрэзаная коламі павозак, скрэмзаная гусеніцамі танкаў, уся ў калёгавінах, у глыбокіх вопінах-ямінах ляжала знясіленая пасляваенная дарога. І пыл над ёй, нават у самую моцную сухмень, не ўздываўся густым воблакам, не клубіўся доўгім шлейфам за фурманкай або машынай, бо не разгонішся па ёй, на чым бы ні ехаў.

Дні ў тое лета стаялі пахмурныя. Ціхія, цёплыя, нейкія задуменна-самотныя, але без дажджу. Высокая густая шэрань вісела над пакалечанымі вёскамі, над успоранымі выбухамі, там-сям удзірванелымі палямі. Здавалася, і сонцу балюча глядзець на гэтыя раны.

Колькі ранаў тады было! І ўсе яны нылі, вярэдзілі, не давалі спакойна глядзець на белы свет. Усе іх нейкім чынам трэба было лячыць адразу. І хаты будаваць, і поле араць, і дарогі ладзіць.

Пасля слябы выйшлі на шарварак. Чысцілі па абодва бакі канавы, зямлю выкідвалі на палатно, засыпалі выбоіны і калёгавіны, а паверх слалі жвірам, прывезеным сюды з Вайніліхі; высокай, шыракаплечай гары, дзе спрадвеку бралі гэты жвір.

З трох вёсак рамантавалі людзі дарогу, а Пракоп быў за брыгадзіра. Ніколі раней ніякага дачынення да дарог ён не меў. А тут прыехаў нейкі начальнік з райцэнтра, паглядзеў на Пракопа, які на той час быў у калгаснай канторы, нешта запытаўся, а потым кажа: «Станавіся брыгадзірам». Пракоп моцна і не ўпіраўся. Брыгадзірам дык брыгадзірам. Вольны чалавек. Ні сям'і, ні дома свайго, ні тых сотак. Жыве ў стрыечнага брата, нібы кватарант.

Зрэшты, падумаўшы, дык гэта нават і добра, што брыгадзірам. Калі ў тым калгасе што атрымаеш, а тут хоць і невялікая, а ўсё ж капейка жывая. Бо думалася, хацелася калі-небудзь зляпіць сваю хаціну, прывесці якую добрую маладзіцу. Хіба ён стары ці брыды? Вунь колькі жанчын пазіраюць на яго. Хаця Пракопу гэта неяк усё роўна. Удзірванела, як тое поле, зарубела душа за вайну. Гэтулькі бачана, гэтулькі перажыта! Многа часу трэба, каб у ёй трохі распагодзілася.

Люд на дарозе быў разнамасны: і старыя, і малыя, але свае, тутэйшыя. Ладзіць можна. Грунт у гэтай справе трэба глядзець, каб не лянліся акуратна рабіць, каб праз які тыдзень-другі зноў не з'явіліся калёгавіны і выбоіны. Але ж ніхто іншы, як самі навакольныя жыхары, і будуць ездзіць па гэтай дарозе. Увогуле шарварак, калі нават часам і гаварылі пра яго нешта не вельмі далікатнае, успрымалі ўсё ж як само сабой зразумелае і неабходнае.

Перад самым абедам прывезлі ад Вайніліхі шэсць падвод жоўценькага прахалоднага жвіру.

— Ну, то што, брыгадзір, будзем высыпаць ці пакінем на паслябеда? — запытаўся ў Пракопа аднарукі Мікалай, што быў за фурмана.

— Як людзі хочуць.
— Людзі, людзі... — нязлосна перадрэжніў Мікалай. — Могуць так, могуць і гэтак. Як закамандуеш.
— Высыпай. Даўжэй паабедзем.

Высыпайшы і разраўняўшы жвір, бліжэйшыя падаліся дадому, а тыя, хто ўзяў з сабой тармазкі, паселі за канавамі на абочынах.

Пракоп адыходзіць убок, садзіцца пад высокі лазовы куст. У яго няма тармазка. Братава жонка скупавата трохі, але і даць асабліва няма чаго. Тыя разы хоць хлеба акрайчык браў, а сёння і гэтага на захацеў. Адно расстройства: праглынеш той хлеб, а есці яшчэ больш хочацца. Як не каштуеш нічога, не глядзіш, як іншыя ядуць, то, можна сказаць, і не хочацца.

Пракоп дастае капшук з тытунём, кладзецца на жывот і, упёршыся локцямі ў густы падарожнік, пачынае скручваць цыгарку.

— Дзядзька Пракоп,— ціха паклікаў нечы малады голас.

Пракоп павярнуў галаву. Побач, на ўзроўні вачэй, стаялі парэпаня, укарэлыя ногі. Абырнданыя калашыны шэрых штаноў не даставалі заступельных костачак. Ногі пераступілі, зашапацеў падарожнік. На зямлю апусціўся незнаёмы хлопец.

— Давайце перакусім,— прапанаваў хлопец і пачаў развязаць зрэбную торбачку. На траве з'явіліся бутэлка малака, тоўсты драпік, з дзесятак бульбін і нават лустачка сала. Пракоп здзіўлена глядзеў на хлопца. Яму было гадоў дванаццаць-трынаццаць. Худы, з даўгаватай шыяй, даўно не стрыжаны, а вочы жывыя, уважлівыя.

— Адкуль ты?— глуха запытаўся Пракоп.

Хлопец кінуў убок галавой:

— З Дубнава.

— З Дубнава? А чый жа ты будзеш?

— Ганны Восіпавай.

Пракоп падумаў.

— Не ведаю такой. А дзе бацька?

— Няма. Ён яшчэ ў фінскую загінуў.

— Дык ты Змітрака Харкевіча сын?

— Угу,— кінуў хлопец і шморгнуў носам.

— Тады я ведаю і матку тваю. А як цябе зваць?

— Сёма.

— Сымон, значыць. Дык ты, Сымон Дзмітрыевіч, толькі з маткай жывеш, ці яшчэ хто ёсць?

— З маткай.

— Вот яно як. За матку, значыць, адрабляеш.

— Ешце, дзядзька Пракоп,— Сымон падсунуў лустачку сала.

Пракоп ціха ўсміхнуўся.

— Дзякуй. Толькі я, брат, не галодны.

— Няпраўда. Калі ж вы елі?

— А я па-салдацку, па-паходнаму: і нагамі тупаеш, і зубамі мелеш. Ты сам лепш сілкуйся, а то вунь які схуднелы.

— Хопіць і мне. Мама на дваіх паклала.

— А каму ж другому?

Сымон моўчкі апусціў галаву.

Пракоп зноў усміхнуўся і адламаў кавалак драпіка...

Паабедкаўшы, яны ціха ляжалі пад лазовым кустом. Пракоп курыў, пазіраючы на луг, дзе жоўтым разлівам гайдаліся конскія слёзы, дзе пырхалі рознакалярозныя матылькі. Неба то праяснялася, святлела, то зноў хмурылася, і, здавалася, недзе далёка-далёка, на небасхіле, ідзе дождж. Але гэта быў зман, міраж.

Нечы мужчынскі бляклы і панылы голас зацягнуў песню:

І зіма без цябе,
І вясна без цябе,
Чайкі белыя смутан разносяць,
У старонцы чужой,
Над магілай тваёй
Толькі вецер ды травы галосцяць...

Паднялася высокая ударлявая жанчына, малітоўна ўскінула рукі, потым ашчапёрыла імі галаву і, плачучы, пайшла між людзей.

— Зацягнуў, каб яму замуравала, спявак чортаў,— злосна вылаяўся Пракоп.— Цяпер уся дарога будзе галасіць— і, устаўшы, стараючыся перакрычаць галашэнне, скамандаваў:— А ну, людзі добрыя, пад'ё-ё-ом! За работу-у...

Назаўтра Пракоп і Сымон зноў абедалі разам. Зноў Сымон наставіў са сваёй зрэбнай торбачкі. І падобна, што на гэты раз яды было значна больш.

— Ты, гэта самае,— гаварыў Пракоп,— не бяры многа. Што ў вас—з неба падае? Не падае. Не бяры. Інакш я з табой сябраваць не буду. Чуеш?

Сымон маўкліва, унурыўшыся, жаваў.

Склаўшы недаедкі ў торбачку, Сымон выразна паглядзеў на брыгадзіра.

— Дзядзька Пракоп.

— Ну.

— Вы прыходзьце да нас.

— Памагчы што трэба?

— Нічога. Так прыходзьце.

— Без дай прычыны чаго ісці? Прыходзь лепш ты. Я цябе хоць падстрыгу, на кавалера будзеш падобны.

— А ў нас лазня ў суботу,—раптам успомніўшы, узрадавана паведаміў Сымон.

— Лазня— гэта добра. Толькі далёка надта. А я пасля лазні хадзіць не люблю. Мне тады паляжаць хочацца.

— На свежым сене, праўда?

— О, гэта, брат, і зусім па-панску.

— А ў нас ёсць сена. Свежае. У нас жа карова.

— Ну?! Дзе ж вы яго бралі, тое сена?

— Накасілі з мамай па кустоўі.

— І ты касіў?

— Угу. Толькі косы нашы благія: тупыя і цяляпаюцца.

— Ну то наладзь. Ты ж мужчына.

Сымон уздыхнуў:

— Не палучаецца ў мяне.

— Суседа папрасі.

— Ай,— махае рукой Сымон.— Байструком мяне абзывае.

— За тое, пэўне, што ў сад яго лазіш? Есць у яго сад?

— Есць. Ды туды не залезеш. Плот з калючага дроту высокі, і сабака злы.

У суботу пасля абеду, як скончылі на дарозе работу, Пракоп выправіўся ў Дубнава. Сымона ў той дзень на дарозе не было—якраз кончыўся яго шарварак.

«Мужыкі і бабы дубнаўскія падумаюць, у сваты прыйшоў,— усміхнуўся Пракоп.— А, чорт іх бяры, хай думаюць, што хочучы. Вачэй і языкоў не завяжаш». Яго непакоіў Сымон. «Хоць косы яму прывяду да ладу,— разважаў Пракоп.— Эх, ты, мой бог! Колькі зараз такіх во сірот, колькі ўдоў. Хіба ўсіх перашкадуеш, хіба ўсім паможаш? Ну, але хоць аднаму чым-небудзь— і то неяк на душы лягчэй».

Дзіўнае нешта пачало рабіцца ў апошнія дні з яго душой. То нічым яе было не разварушыць, не праняць, то раптам— шкада сірату, усіх сірот шкада. Сваё дачка часта ўспамінаецца. Ёй што! Ёй не баліць. Ні хлеба, ні малака, ні вопраткі—нічога не трэба. Там усяго хапае. А вот усё ж такі цікава: як там? Ці ёсць што, ці няма? У вайну пра гэта не думалася. У вайну смерць— з'ява звычайная. Не тое што думаць, шкадаваць як след не было калі. Кожны дзень, кожную мінуту, кожны крок— смерць, кроў, пакуты. А вот скончылася гэта, уляглася, і памалу, паціху ў душы і памяці пачынае ўспываць, варушыцца, хваляваць тое, што некалі нават зусім не хвалявала. Забітыя, памёршыя, спаленыя прыходзяць у сны жывымі. У многіх ён пытаўся: ну, як там, ці ёсць што? Ніхто не даў пэўнага адказу. Ніхто. Чаму? І вот жа не толькі яму, Пракопу, не раскавалі, але і іншым, каму такое снілася, нябожчыкі таксама нічога пра тое не гаварылі...

Відаць, што, нарэшце, скончыцца гэта суцэльная шэрань. Неба з раніцы было чыстае, без адзінай хмурынькі. Калі добра прыгрэла, пачалі сакатаць конікі, дружна, нястомна. Здавалася, нехта сядзіць у густой траве, у невялікім яшчэ жыццё і заўзятая траса карабком з запалкамі.

Пракоп не пайшоў вуліцай, не хацеў лішне паказвацца людзям на вочы. Вузенькая сцяжынка праз жыта вывела яго на загуменне. Ды не так лёгка было патрапіць у Харкевіча двор. Даўно не быў у Дубнаве. Забыўся, дзе чыя сядзіба. І, відаць, не патрапіў бы, каб не ўбачыў ля гумна, на дрывотні, Сымона. Ён ніяк не мог справіцца з таўставатай, відаць, сухой і сукаватай калодай.

Пракоп нячутна падышоў ззаду, кашлянуў. Сымон спалохана азірнуўся. На расчырванелым твары ліпелі кропелькі поту. Худзенькія, з сіняватымі прожылкамі грудзі ўздымаліся часта. Сымон радасна ўсміхнуўся і апусціў на зямлю калоду, якую было, з загнанай па тапарышча сякерай, ускінуў на плячо, каб размахнуцца і ўдарыць абухом па другой, шырокай дубовай калодзе. Пракоп моўчкі забраў у хлопчыка сякеру, дзелавіта аглядзеў яе і прыцмокнуў языком.

— Сякеру трэба заўсёды ставіць паміж сукоў. Інакш цяжка шчапаць,— ён замахнуўся і з усяе сілы гахнуў абухом.

Калода нехаця, з трэскам развалілася. Пракоп хутка і лёгка расшчапіў дзве яе паловы. Азірнуўся.

— І ўсе дровы?

— Усе.

— Пазнавата я прыйшоў.

Пракоп акінуў вачамі гумнішча і прысеў на дубовую калоду, пакруціў у руках сякеру.

— Вострая, як бритва,—і ўсміхнуўся іранічна.

Сымон таксама засмяяўся.

— Наждак ёсць?

— Адкуль яму быць?

— Ну, а хоць напілак, брусок!

— Зараз,— Сымон пабег пад паветку.

Праз колькі мінут прынёс руды ад іржы напілак і сточаны, выслізганы брусок. Пракоп доўга шоргаў па вызубленым лязе сякеры спачатку напілкам, а потым бруском. Нарэшце, спрабуючы ногцём вастрывню, прагаварыў:

— Ну вось, больш-менш... А на добры толк яе трэба да каваля, ці хоць наждаком выгладзіць. Цяпер нясі косы.

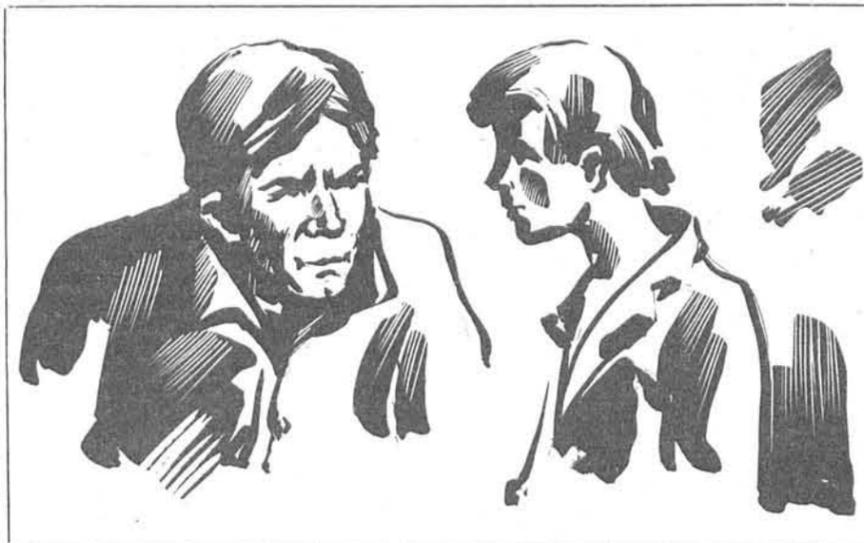
Сымон з удзячнасцю зірнуў на Пракопа і зноў падаўся пад паветку. З хаты выйшла Ганна, Сымонава маці. Пракоп і Ганна нейкі час глядзелі адзін на аднаго.

— Дзень добры,— першай прывіталася Ганна.— Каб дзе на дарозе сустрэла, то не пазнала б.

— Пастарэў?

— Дзе там. Проста, даўно не бачыліся.

— Ну, як ты жывеш, Ганна?

— Ай бо, жыву вот, кручуся. Дзякуй богу, мужчына падростае,— Ганна кінула на Сымона, які нёс косы.

— Сынам можаш ганарыцца. Хлопец хоць куды. Салдат!

Ганна ўздыхнула, цёпла, з замілаваннем зірнула на Сымона.

— Усё салдат ды салдат. Ледзь падрас—салдат. Калі ж іх зусім не стане?

— Усё страшнае мінула. Адваявалі.

Ганна сумна паківала галавой.

— Адваявалі, а на свеце ўсё роўна неспакойна.

— Ты, Ганна, менш пра гэта думай. Ладзь жыццё сваё як лепш, Сымона на ногі станаві. Хлопец ён у цябе—слова дрэннага не скажаш. На шарварцы нароўні з дарослымі рабіў.

Твар у Ганны памякчэў, маршчынькі, якія сабраліся на пераносіцы, разгладзіліся. Яна заўсміхалася і чамусьці, ці гэта Пракопу здалася, сарамліва апусціла вочы. Потым схамянулася.

— Ой, загаварылася. А ў лазні там невядома што рабіцца.

— Лазню паліш?

— Трэба ж хоць раз у месяц абмыцца. Збегаю пагляджу.

Ганна спешным крокам адправілася за гумно, дзе сярод нічых верб, пры са-

(Заканчэнне на стар. 10).

Віктар ХАЎРАТОВІЧ

Даўно салдат ужо ў запасе,
І замець белая гадоў
У густой чупрыне заплялася,
Як пыл дарог, як дым кастроў.

Яго сыны — у гімнасцёрках,
У шынялях ужо сыны.

І граюць на пілотках зоркі
У промнях мірнае вясны.

Даўно салдат ужо ў запасе,
І за плячамі — паўжыцця...
І толькі песня засталася,
Бы клятва вернасці, бы сцяг.

І песня тая,
франтавая,
Што з-пад агню
прышла да нас,
Шынель вайсковы не знімае
І не спяшаецца
ў запас.

Гурок і бульбіну дзялілі...
І ноч — курынай слепатой...
А мы жыццё з табой любілі,
Як не любіў яго ніхто.

Зусім ашчэрыўся атопак,
Ліпяць ледзь-ледзьве лахманы:
Мы ў свет выходзілі
з акапаў,
З зямлянак-схованак,
з вайны.

Ішлі — галодныя,
ў апёках...
І сёння боль душы скразны
Нам не залечыць
дзень высокі,—
Мы ўсё вяртаемся
З вайны.

Кружыцца,
кружыцца ў вальсе
Светлы мой баль выпускны...
Ты для мяне засталася
Першай пралескай вясны.

Першай вясёлкай над полем,
Шчырым прызнаннем:
люблю
Гэту ля хаты таполю,
Гэту пад сонцам зямлю.

Што б без цябе я адолеў,
Што б без цябе я пазнаў?...
Ты — мая песня ў застоллі,
Радасць здзяйсненняў і спраў.

Бурэ мяне не скарылі —
Дужы я дружбай людской.
Ты — мая вера і крылы
Чыстай любові маёй...

Удзельнікам «Вячорак»
Столінскага раёна.

А ніколі душа не натолена:
То смяецца, то плача тугой...
Запалонілі песні з-пад Століна,
Разліліся, як рэчкі вясной.

І крапаюць за сэрца
і кратаюць.

І мая разгайданая Друць.
З Гараднога
спяваюць аратыя,
З Велямічаў
даяркі пляюць.

Быццам першая ластаўка
з выраю,
Бы жытоў перашэпт у цішы,
Галасістая,
цёплая,
шчырая
Песня-смуток
і радасць душы.

Праз годы свеціцца
Аблога.
У майскіх росах
Палатно...
А дах —
Пад шыферам,
Падлога —
Пафарбаваная даўно.

З маленства вёска —
Песня матчына,
Адваяскоўцы —
Кроў свая...
Усё — з душой,
Усё — у спадчыну:
Зямля мая,
Любоў мая.

Чакае Пракоп сына

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

жалцы, стаяла стараватая ўжо лазенка.

Пракоп зірнуў на Сымона.

— Ну што, брат, паказвай свае косы.

Па вуліцы, не спяшаючыся, ішоў аднарукі Мікалай. Згледзеўшы ў дварышчы Пракопа, спыніўся, узяўся рукой за брамку.

— Як ты тут ачаўся? — спытаў здзіўлена Мікалай.

— Хіба не бачыш—косы прышоў кляпаць. Шэфства над сіротамі ўзяў. Вашы мужыкі, ядры іх корань, зусім, відаць, развыдрэлі—не хочучь удовам памагчы.

— З мяне—кепскі памочнік,—сур'ёзна апраўдваўся Мікалай. — Касіць — яшчэ сяк-так, а васьмь касу кляпаць — цэлая пакута. — Мікалай скруціў цыгарку і, прыляпіўшы яе ў вугалку вуснаў, дадаў: — А вот ты, Пракоп, самы што ні ёсць злачынец. Жыць сёння вольным птахам, гэта, браце мой, злоснае ўхіленне ад сваіх мужчынскіх абавязкаў.

— Наадварот. Мяне толькі хваліць трэба. Бо я ўсім належу, сёння — адной, заўтра — другой, а ты толькі сваёй Мальвіне.

Мужчыны шчыра засмяяліся і тут жа змоўклі, бо якраз з-за гумна выйшла Ганна.

— Ну, мужчынкі, збірайцеся ў лазню. А дзе гэта мой гаспадар?.. Сымон-он!

З паветкі, памахваючы свежым венікам, выйшаў Сымон.

— Гэта ж во, глянцё, — павярнулася да мужчын Ганна, — мой гаспадар і венікаў свежых ужо навязаў.

— Маладзец, — пахваліў Пракоп. — Хутка ён усё будзе ўмець рабіць. Нават косы кляпаць. Ну, то я пайшоў.

— Куды ж ты? — здзіўлілася Ганна.

— Дадому.

— А ў лазню? — запытаўся Сымон.

— Праўда, чаму ж не памыцца?

— Ды не збіраўся я. Ні ручніка, ні мыла не ўзяў.

— Ай бо, ці ж я не маю, ці ж не дам ручніка! І мыла маю. Гэта ў вашай вёсцы, пэўна, толам мыляцца. А ў нас не. У нас, як у лазню, то, хвала богу, і мыла ёсць.

— Не дзяцінься,—заклучыў Мікалай. — Пайшлі мыцца.

...Пасля лазні Мікалай прынёс пляшку самагонкі. Ганна звярнула ладны чыгунок бульбы і дзеля такога выпадку сасмажыла яечню.

І паплылі, пакаціліся, як вясенні ручаёк, успаміны пра светлае даваеннае жыццё, якое, здаецца, было даўно-даўно. Ах, божа мой, якое гэта было жыццё! Хлебнае, вясёлае, ні тых бед, ні тых слёз — суцэльныя песні. Прынамсі, так зараз здаецца. І усё ж такі, як бы ні грэлася каля тых успамінаў душа, аднак нібы гэта было мусова, канечне, памяць басаноў ступала на яшчэ, ах, якое гарачае папалішча вайны...

Доўга ў хаце Харкевічаў гарэла ў той вечар газнічка. Шмат было перагаворана, многа хто ўпамануць. Даўно апусцела бутэлька, ахаланула недаедзеная бульба, бяльмом зацягнула тлустую патэльню. Маўчалі. Трохі стомленыя, трохі разамлелыя ад лазні і гарэлкі. І раптам Мікалай, глянуўшы спачатку на Ганну, якая рахмана падперла кулакамі твар, потым на Пракопа, неяк па-змоўніцку прапанаваў:

— Жаніліся б вы, Пракоп, Ганна, што вы паасобку марнуецца, вянецце?..

— Ой, ты ўжо як скажаш, Мікалай... — устрапянулася Ганна, махнула на яго рукой і нават трохі пачырванела.

— Людскае кажу, талковае,—упэўнена адказаў Мікалай.

— Дзіцяці вунь хоць пасаромеўся б, — папракнула Ганна, але ў голасе яе не было ні прыкрасці, ні крыўды. Проста так, каб не маўчаць, каб толькі выгляд зрабіць.

— Дзіця знайшла, — пасмінуўся Мікалай. — Ён жа ўсё разумее. Яны ж з Прако-

пам сябры вялікія. Вось пачакай, стануць жыць разам і ты не такой будзеш хадзіць. Праўду я кажу, Сымон, ці не?

Сымон апусціў галаву, глянуў некуды ў парог і ўсмінуўся...

У старэнькай адрынцы солідка пахла свежым сенам. Пракоп ляжаў, заклаўшы за галаву рукі, і назіраў, як праз шчыліны на самым каньку страхі цікавалі зоркі. Густая мяккая цішыня стаяла ў адрынцы. Толькі недзе ля галавы цененька звонеў камар і на правую руку роўна дыхаў Сымон. Ён, падобна, таксама не спаў. Пракопу раптам успомнілася, як перад самай вайной касіў ён за Вайніліхай невялічкую лугавіну. Сонечна было, парна. Дачка маладой козачкай гойсала па рамонаквых пракосах, свяціла тонкімі пругкімі ножкамі. Сонца раптам схавалася за хмару. Невялічкая была тая хмарка. Пракоп нават ніякай увагі на яе не звярнуў. А гэта хмарка-замухрышке раптам такое выдала, што праз колькі мінут захлюпала пад нагамі. Пракоп з Люсяй сядзелі пад нейкім чэзлым кустом і, уцягнуўшы шыі, пазіралі наўкола. Пракоп моцна прыцскаў да сябе кволае, азяблае цэла дачкі і адчуваў, як па ім прабягаюць рэдкія дробныя дрыжыкі. Пракоп, здаецца, і цяпер адчувае гэту кволю дрогасцы.

Душна зрабілася Пракопу і, каб неяк развезць гэтыя маркотныя ўспаміны, ён загаварыў:

— Вот загасціў, дык загасціў. Ішоў на гадзіну-другую, а тут і заначаваў.

— Ну і што ж такога? — спакойна, як зусім сталы, азваўся Сымон.

— Як што такога? Трэба было б дома быць.

— Няўжо дома лепш, чым тут? Аднаму?

Пракоп павярнуў да Сымона галаву і ўважліва паглядзеў на яго. Але хлопец больш нічога не сказаў. Падобна, ляжаў зашмурыўшыся.

Сымон чакаў, што Пракоп раптам засмяецца або скажа нешта кплівае, прыкрае, ад чаго хоць з адрынькі ўцякай. Але ішлі мінуты, маўчаў Пракоп, і Сымон усё больш і больш расслабляўся. Яму было прыемна адчуваць бокам цёплую Пракопавага цэла, ледзь улоўны, але такі прыемны пах дарослага дужага мужчыны, перамешаны з пахам тытуню...

Тыдні праз два Пракоп сабраў свае няхітрыя пажыткі і назусім перабраўся да Ганны з Сымонам. І ўсе гэтыя гады жылі яны, як кажучь, душа ў душу. Каб табе сварка, каб табе калючае слова. Дзве дачкі, адна за другой, нарадзіліся. Летась Сымона ў войска выправілі. І ўжо сёлета, калі на ўсё добрае, восенню на пабыўку чакалі. А тут так здарылася, што Сымон раней часу прыехаў. Па тэлеграме. Бяда здарылася — пагарэлі яны.

Ганна ў той дзень чаргу за карову адпасвала, а Пракоп у хляве калупаўся. Загародку цяляці правіў ці што. Чуе раптам—як бы дымам пахне. «Можа, дзе ад цыгаркі саломы ўтлелася?» Агледзеўся—нідзе нічога не відаць. Тады ён з хлява на двор выглануў і аж здранцвеў на першай мінуце. Над страхой качаліся вогненна-дымныя клубы.

— Дзеці!.. — ліхаманкава, аж да вострага болю ў сэрцы, прамільгнула ў галаве.

Як вар'ят, як невядома хто бегаў ён па дварышчы. Не за багор, не за вядро хапаўся — дзяцей шукаў. Праз шум пажару даносіліся суседскія галасы.

— Дзеці?! — што было моцы крыкнуў, пытаючыся, Пракоп.

Яму ніхто не адказаў. Тады Пракоп вырваў у некага з рук вядро з вадой і лёгка, нібы гэта была ўсяго шклянка, перакуліў яго сабе на галаву. Хуценька сцягнуў з плеч, мокры ўжо, пінжак і кінуўся ў палаючую хату...

Праз колькі дзён прыехаў Сымон. Доўга сядзеў у бальнічнай палаце каля Пракопавага ложка, потым, выйшаўшы на калідор, пра нешта гаварыў з урачом, а назаўтра сказаў:

— Ведаеш, тата, забяру я цябе ў Ленінград. Там прафесары, там умовы іншыя.

Пракоп крыва ўсмінуўся:

— Забярэш... Як бы я дзіце малое: узяў акуртна на рукі і панёс.

— Нічога, як-небудзь дам рады.

І от жа даў рады. Давёз. З дапамогай сваіх камандзіраў паклаў у вайсковы шпіталь...

Пракоп паварочвае галаву, глядзіць у шырокае акно палаты. Дзень хіліцца да вечара. Ясней гучаць на вуліцы галасы людзей, спадае духата. Пракоп зноў звешвае долу нагу, спрабуе прыпадняць плечы. Цяжка. Але, здаецца, боль ужо не такі моцны, не такі востры. «А што,—думае Пракоп,—глядзіш, і папраўлюся хутка. Вось прыйдзе ў нядзелю Сымон адведаць, а я ўжо на ложку сяджу. І ён побач прысядзе, радасна ўсміхнецца і скажа: «А ты, тата, зусім маладзец!» І нагаворымся ж мы тады...».

«Тэатральны Мінск», № 1

Пазнаёмішы на першых старонках гэтага нумара чытачоў з праграмамі новых спектакляў на мінскай сцэне, аўтарскі калектыву вядзе гаворку пра творчы дасягненні беларускага тэатральнага мастацтва за п'яць гадоў паміж XXV і XXVI з'ездамі КПСС. Галоўны рэдактар рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Міністэрства культуры БССР У. Рошчын, тэатразнаўцы Т. Гаробчанка, І. Чарнас і А. Ракава выступаюць з аглядам рэпертуарных навінак і напрамку дзейнасці розных калектываў, якія працягваюць мастацкае даследаванне гераічнай тэматыкі і вобразу змагара за ленынскія ідэалы на сцэне, разглядаюць спектаклі, у якіх дзейнічае характэрны носьбіт камуністычнай маралі, савецкі чалавек, раскаваюць пра ўзбагачэнне новымі работамі сцэнічнай леныніншчыны. «Тэатральны Мінск» як бы запрашае чытачоў у рэспубліканскі Дом работнікаў мастацтваў БТА, які вядзе прапагандысцкую дзейнасць, наладжвае творчую вучобу і заняткі па прафесійных прадметах для актэраў, арганізуе клубныя сустрэчы творчай і навуковай моладзі Мінска, спрыяе замацаванню і пашырэнню сувязей артыстычных калектываў з прадпрыемствамі, з працаўнікамі сельскай гаспадаркі, студэнтамі і вайнамі. «Старонкі гісторыі» — рубрыка, пад якой С. Пятровіч публікуе нататкі пра дзейнасць на тэрыторыі Беларусі культурна-асветніцкай арганізацыі «Папарацікветка» у першыя гады пасля Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. У нумары ёсць раздзелы «Наш календар» і «Гумар».

У. СІЛІЧ.

ДЗІЦЯЧАЯ ФІЛАРМОНІЯ: ПЕРШЫЯ КРОКІ...

Юныя мінчане атрымалі цудоўны падарунак — у горадзе-героі пачала працаваць дзіцячая філармонія, першы канцэрт якой ужо адбыўся ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, а таксама на раённых канцэртных пляцоўках. Вядома, сам пачатак радуе і абнадзейвае, але ў той жа час узнікаюць і пэўныя праблемы, якія патрабуюць свайго неадкладнага вырашэння. Таму не выпадкова, што ў Мінскім гарвыканкоме адбылася пашыраная нарада, у якой прынялі ўдзел упунаважаныя арганізацыі, устаноў, прадстаўнікі партыйных, савецкіх, прафсаюзных, камсамольскіх арганізацый і творчых саюзаў.

На нарадзе выступілі старшыня савета членаў дзіцячай філармоніі, намеснік начальніка ўпраўлення культуры Мінгарвыканкома І. М. В. Выстаўкін, намеснік старшыні савета членаў філармоніі, загадчык культурна-масавых адрдзела Мінскага аблсаўпрофа В. Чаркасаў, старшы інспектар ўпраўлення культуры Мінгарвыканкома С. Данцова і іншыя. Пасля нарады я папрасіла В. Выстаўкіна расказаць пра дзіцячую філармонію.

— Падобная філармонія, — сказаў ён, — працуюць у Маскве, Кіеве, Тбілісі. Аднак мы не капіруем іх работу. Справа ў тым, што і масквічы і кіяўляне ў склад дзіцячых філармоній уключаюць толькі мастацкія калектывы музычных школ. Мы ж прыцягнулі сюды на сутнасці ўсіх юных выканаўцаў горада: і народны ансамбль песні і танца Рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў, і іх ансамбль песні і танца «Зорачка», і аркестр струнна-смычковых інструментаў Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчаму мастацтву імя І. Ахрэмчыка і г. д.

Ды і выступленні адбываюцца ва ўсім горадзе — у залах агульнаадукацыйных і музычных школ, палацаў і дамоў культуры, у Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Такім чынам, мы зможам істотна ўплываць на фарміраванне мастацкіх густаў і здольнасцей дзяцей і падлеткаў.

Л. КАСПЕРСКАЯ.

ТЭАТРАЛЬНЫЯ ДАЛЯГЛЯДЫ

ТЭАТРАЛЬНАЯ ГРАМАДСКАСЦЬ вела пра тое, што тэатр імя Янкі Купалы працуе над інсцэніроўкай рамана Ю. Бондарова «Бераг». Натуральна, што спектакля чакалі, хоць сцэнічны варыянт рамана ўжо абышоў амаль усе сцэны Савецкага Саюза і быў паказаны гасцралёрамі ў Мінску.

На пастаноўку быў запрошаны Барыс Эрэн, які пакінуў значны след у жыцці купалаўскага тэатра, не парывае з ім сяброўскіх і творчых сувязей. Хацела б прыгадаць некаторыя лепшыя спектаклі, пастаўленыя Б. Эрэн у беларускіх тэатрах. Гэта — «Забыты ўсімі», «Ліса і вінаград», «У мяне ліца», «А зоры тут сіхія».

І ВОСЬ ПРЭМ'ЕРА... Інсцэніроўка рамана «БЕРАГ» Ю. Бондарова ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы

«Улада цемры». Няма спектакляў пастаўлена ім па творах беларускіх драматургаў — «Людзі на балоце», «Лявоніха на арбіце». Многія спектаклі Б. Эрэн жывуць у тэатрах да гэтага часу, радуючы глядачоў цікавымі і нечаканымі актёрскімі работамі. Актёры любяць працаваць з гэтым рэжысёрам. Пры назначэнні на ролю ён гатовы ісці на рызык, на эксперымент.

У работах Б. Эрэн заўсёды прываблівалі прафесіяналізм, культура спектакля, сапраўдны творчы кантакты з актёрамі, умненне выбраць п'есу альбо інсцэніроўку.

Рыхтавалася прэм'ера, прысвечаная XXVI з'езду КПСС, без спешкі, спакваля. Чакаў яе глядач, паўторм, з неярлівацю.

І вось, нарэшце, спектакль «Бераг» гатовы. І — горкае пачуццё незадаваленасці. Першае ўражанне можа быць памылковым. Спектакль павінен расці, набіраць сілу. Гэта залежыць ад часу, ад складу выканаўцаў. Пасля прэм'еры я паглядзела спектакль яшчэ некалькі разоў на самых розных этапах яго сцэнічнага жыцця. Уражанне засталася ранейшым.

...Прамень высвечвае сутаргавыя рукі пісьменніка Нікіціна. Яны паспешліва шукаюць лякарства. Таблетку пад язык. Так пачынаецца спектакль.

...Высветлены пражэктарам твар героя. Заплюшчаныя вочы. Развіталыя словы, якія гучаць ужо не з вуснаў Нікіціна, а з дынаміка. Павіслі змярцвелыя рукі. Так канчаецца спектакль.

Памёр Нікіцін? А можа, цяжка захварэў? Прастора і час паміж пачаткам і фіналам спектакля запоўнены хворобай сэрца. Чалавек на краі бездані. Вось-вось абарвецца жыццё. У прадчуванні гэтага чалавек міжволі вяртаецца да пражэктага жыцця, думае над тым, ці так жывуць, ці зрабіў тое, дзеля чаго з'явіўся на свет.

Драматургічны прыём мысленнага вяртання ў мінулае звязаны звычайна з публіцыстычным характарам спектакля. Нікіцін мусіць весці адкрытую гаворку з глядачом, а глядач не павінен аддзяляць сябе ад Нікіціна. Ён павінен вачамі Нікіціна глядзець на людзей. Таму на выканаўцу галоўнай ролі (М. Яроменка) ускладаецца велізарная адказнасць. Яму мала даваць інфармацыю аб ролі, а трэба фізічна яе пражываць.

Не стану спрабаваць праводзіць паралелі паміж раманам і інсцэніроўкай. Той, хто не чытаў рамана, будзе разбірацца менавіта ў тым творы, які яму паказаў тэатр. Што ўбачыць такі глядач?

Сюжэт развіваецца ў двух планах, дзе падзеі адзелены паміж сабою трыццацігадовай даўнасцю. Сённяшняе жыццё Нікіціна і яго ўспаміны пераплітаюцца дзеля таго, каб паказаць вытокі валявога і мужнага характару, загартаванага ў мінулай вайне. Наша сённяшняе непарывна звязана з мінулым. У тым мінулым засталіся для Нікіціна людзі, якія навучылі яго маральнай чысціні і стойкасці. Так — у рамана. А на сцэне? Чамусьці западае ў памяць думка героя пра тое, што зараз няма такіх

людзей, няма ў каго чэрпаць урокі чысціні і мужнасці. З гэтай думкай Нікіцін памірае. Гэта — своеасаблівы адзін фінал спектакля. Есць і другі. У памяці пісьменніка ўзнікае самы светлы ўспаміны мінулых дзён — вобраз загінуўшага лейтэнанта Княжко.

Пражэктар высвечвае Княжко з белай хусцінкай парламенцэра, узнятай высока над галавою. Вядома, такім мог запомніць Нікіцін свайго друга. Такая сцэна ёсць і ў рамана. Але ў спектаклі гэта ўжо не проста ўспаміны, гэта ўжо абагульнены вобраз.

Спачатку — Княжко з белай хусцінкай. Потым — бязрадасныя словы Нікіціна і яго адыход у небыццё. З сумам пакідаем мы тэатр.

У спектаклі не вельмі зразумелы сэнс трагічнай гібелі Княжко. Відавочна толкі, што яго ўчынак раўназначны подвігу. Духоўнае развіццё Княжко прывяло яго менавіта да такога выбару — пра гэта зноў і зноў думае Нікіцін. Але чаму Княжко некалькі разоў узнікае ў памяці Нікіціна як парламенцэр з белым сцягам у руках? «Не страляйце ў мяне. Я іду да вас з мірнымі намерамі», — відаць, у гэтым сэнсе сімвала. Вайна была жорсткай. Княжко выбраў смерць для сябе, але ён і не думаў прапанаваць такі шлях астатнім.

«Бераг» — гэта роздум сталега чалавека аб сваім месцы ў жыцці, імкненне зразумець духоўныя і сацыяльныя аспекты рэчаіснасці. Нікіціну даецца свабода выбару ў цяжкай вайнавай сітуацыі і ў сённяшнім мірным жыцці. На яго ўскладаецца пэўная гістарычная адказнасць. Сэнс усёго сцэнічнага расказа пра Нікіціна мог бы заключацца ў тым, каб раскрыць унутраныя рашэнні, усвядомленасць учынкаў перад тым, як ён робіць выбар. Але М. Яроменку не ўдалося натуральна «заячыць» у прапануемых абставінах ролі. Есць апавяданне аб падзеях даўно мінулых дзён, працэрчваюцца пэўны сюжэт, але нестасе самога працэсу нараджэння і напружанага думкі. Актёр стараецца запэўніць нас, што ў яго Нікіціна амаль няма супярэчнасцей, што ён проты і зразумелы. Але, у такім выпадку, у чым жа канфлікт твора, чаму пакутлівыя ўспаміны

прыводзяць Нікіціна да катарсіса? Нікіцін пакутуе ад таго, што ўбачыў у час сваёй паездкі ў сягонняшняй Заходняй Германіі. Ён прайшоў па гэтай зямлі вызваліцелем. А зараз быццам і няма таго страшнага ўрока трыццацігадовай даўнасці. Сённяшняе калегі па прафесіі не здольны знайсці агульную мову з рускімі. А тады ж, з долеў зразумець нямецкую дзяўчыну, абараніць яе, выратаваць ёй жыццё, хаця сітуацыя была не з лёгкіх.

Узнікаюць перад Нікіціным карціны апошніх дзён вайны. Тэатр расказвае пра людзей, з якімі Нікіцін ішоў да перамогі. Чамусьці ў спектаклі прадстаўнікі сённяшняга заходняга свету рэдактар Дзіцман (арт. У. Рагаўцоў), выдавец Вебер (арт. П. Дубашынскі), ягона жонка (арт. Т. Нікалаева) паказаны несур'ёзнымі аперэтак-

недастатковы ўзровень рэжысуры, няўдалы падбор актэраў. На нашу думку, у дадзеным выпадку мы назіралі збег элементаў з усіх гэтых састаўных.

Не дапамог Б. Эрэн перш за ўсё і інсцэніроўшчык М. Рагаўцоў. У жывым арганічным адзінстве можна сумясціць сучаснасць і ваеннае мінулае, але нашошта ж сюды дадаваць палёт у самалёце, абдумванне новага рамана і трызненне паміраючага чалавека? Глядач з цяжкасцю паспявае пераключыцца з аднаго плана ў другі.

Нікіцін сядзіць у крэсле самалёта, успамінае, як працаваў над раманам. Перад ім сапраўдная пішучая машына з лістом паперы ў картцы. Ён дакранаецца да клавішай, гаворыць тэкст, а за сцэнай, з-за кулісы, чуюцца запісаны на плёнку стронат пішучай машыны. Са сцен самалёта паяўляюцца рукі, потым салдаты ўзводзіць Нікіціна, потым германскія выдзвіжы, што запрасілі пісьменніка ў Гамбург. Крэслы самалёта ператвараюцца ў кулямёты. Узвод Нікіціна вядзе смяротны бой. А сам ён сядзіць на пішучай машыні і дадае каманды нейкім абыякавым голасам.

Што адбываецца менавіта ў гэтую мінутку, а што ўспывае ў памяці альбо нафантазіравана? Разабрацца складана. Міжволі гэта перахадзіла сачыць за галёўнай думкай.

Існуе даўно вядомае свярджэнне, што размеркаванне ролі ў гэтай ўжо рашэнне спектакля. Б. Эрэн добра вядомы і рэальны, і патэнцыйны магчымасці ўсіх купалаўскіх актэраў. Чалавек новы мог бы зрабіць памылку, паверыўшы таму, з кім не сустракаўся ў рабоце. Эрэн жа працаваў літаральна з усімі, занятымі ў «Беразе», актэрамі. Нечаканасцей у дрэнным сэнсе быць не маглі. Маглі быць нечаканасці радасныя і прыемныя адкрысцяў. Але вось прайшоў перыяд падбору актэраў, адшоў у мінулае працэс рэпетыцый, перад намі вынік. Адрозжы ўзнікае пытанне: ці мог другі актёрскі склад сыграць больш удаля спектакль? Напэўна, мог...

Пры чытанні рамана яго трагічны фінал мы маглі б растлумачыць разрывам паміж імкненнем да ісціны і складанасцю быцця. У рамана да гэтай высновы вядзе мноства пераказаных матывіровак. Нікіцін не заўсёды бездакорны, не ва ўсім справядлівы, але мы доўга ўчытваемся ў яго думкі, спасцігаем складанасць і дабраў сярэбро яго юнацтва; паспяваем палюбіць іх. У спектаклі ўсё гэта сіснута і міжволі адыходзіць на другі план.

Бясспрэчна, што і пастаноўшчык спектакля Б. Эрэн, і выканаўца галоўнай ролі Нікіціна М. Яроменка ўсё добра ведаюць пра свайго героя, вывучылі, даследавалі, дасканалы разабраліся ў падзеях, пра якія гаворыцца ў рамана. Але рэжысёр і актёр павінен не толькі аналізаваць, але ствараць жывыя вобразы. Які кіраўнік спектакля, рэжысёр не толькі стварае прэзенты, канструкцыі, але і выяўляе задуманае, надае спектаклю яркія формы. К. С. Станіслаўскі адначасна, што існуе творчы працэс перажывання і творчы працэс увасаблення. І калі перажыванні не ператварыліся ў вобраз, не сталі мастацтвам, не прачытаны глядачом, не захапілі яго, рэжысёр і актёр спыніліся на палове шляху. Нават самы ідэальны змест збядне, не ўсхваляе, калі будзе пазбаўлены смелай вобразнасці, дакладнасці формы, яркасці сцэнічнага малюнка.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Мы прывыклі бачыць свайго любімага тэатр у ролі першаадкрывальніка. Не раз купалаўцы дарылі глядачам новую тэму, новага аўтара, нечаканы погляд на праблему. На гэты раз запознены зварот да рамана не падмацаваўся цікавым мастацкім адкрысцем.

Тацяна АРЛОВА.

РАХІМА У ВЕРАМЕЙКІ прывёў Раман Сёмачкін. Сказаў пра яго колькі слоў аднавяскоўцам. Рахім стаяў моўчкі і нэрхома, быццам гаворка ішла не пра яго.

З першага свайго з'яўлення гэты персанаж у выкананні Аляксандра Уладзімірскага прыцягвае да сябе ўвагу гледача. На працягу ўсяго спектакля на купалаўскай сцэне «граду» гэтай увагі не зніжаецца. Аўтар «Плачу перапёлкі» І. Чыгрынаў не даў свайму Рахіму нават

план. Так адбылося і з роляй Рахіма ў інтэрпрэтацыі Аляксандра Уладзімірскага. Менавіта Рахім становіцца адной з тых рэальных сіл у сцэнічным канфлікце, што ўступаюць у барацьбу не на жыццё, а на смерць. Рэха стрэлы ў сахатага суправаджае Рахіма. Знойдзена акцёрам смелая і абвостраная характарнасць, вызначаная асобым унутраным складам вобраза, надала мастацкую пераканальнасць персанажу.

Не будзем спасылацца на гены. Аляксандр — прадстаўнік трэцяга пакалення дынастыі Уладзімірскіх. Разам са сваімі бацькамі — заслужаным артыстам БССР Б. Уладзімірскім і маці — рэжысёрам Г. І. Уладзімірскай — працуе ў

б пры жанравай вонкавай выразнасці па-мастацку дасканаласць раскрывала ўнутраны свет пэўнай чалавечай асобы.

Сапраўднай творчай заяўкай, якая засведчыла, што ў калектыве прыйшоў здольны малады акцёр, стаў яго Данілка ў «Раскіданым гняздзе» Янкі Купалы. Сустрэча з драматургіяй вялікага паэта аказалася знамянальнай для акцёра, пазначыла творчае аблічча яго індывідуальнасці. Рэжысёр Б. Луцэнка ў сцэнічнай трактоўцы драмы ішоў ад ідэяна-эстэтычнай прыроды Купалавай творчасці. І вершы, уключаныя ў дзеянне, успрымаюцца не аздобай п'есы, а лагічным працягам сэнсавай тканіны «Раскіданага гнязда». Асабісты лёс кожнага персанажы драмы і спектакля шчыльна звязаны з лёсам іншых. У сукупнасці жыццёвых лёсаў, пазіцый, поглядаў, страсцей вырастаў глыбокі сацыяльны і філасофскі сэнс драмы. У такім кантэксце вобраз Данілікі набываў сваё філасофскае гучанне. Мастацкая апантанасць маладой душы ігралася акцёрам арганічна і эмацыянальна. Прычым ігралася не дзіцячая замільванасць скрыпкай, а свядома ўпэўненасць, што сапраўднае мастацтва, якому трэба служыць верай і праўдай, можа зрабіць чалавека лепшым. І таму своеасаблівы фанатызм Данілікі ў адносінах да скрыпкі ўспрымаўся грунтоўна апраўданым у псіхалагічным плане і ў вобразным выяўленні.

Глядач — сведка ў большай ці меншай ступені канчатковага мастацкага варыянта сцэнічнага партрэта, які мы прымаем або не прымаем. Аднак і гэты «чыставы» варыянт часта дае магчымасць вызначыць акцёрскую адметнасць, схільнасць да тых або іншых сродкаў выразнасці. Аляксандру ўласціва акрэсленая лепка характару, той рэльефны жанравы рэалізм, які не выключвае момант эмацыянальнай імпрэвізацыі. Пры такім падыходзе нават і невялікая эпизадычная роля набывае значную ідэяна-мастацкую акрэсленасць.

Прыгадаем ролю Пяткіна ў «Апошнім шанцы» В. Быкава. Актуальнасць прычтання была ў сцвярджэнні думкі, што бязвольнасць у стрэсавых сітуацыях можа прывесці да здрады, да забойства. Асабліва перакананым прагучала гэта ў сцэне з Марфай — Г. Макаравай. Пяткін А. Уладзімірскага — бязвольная, з хваравітай рэфлексіяй істота. Ён спазнаў свой «апошні шанец» — ганебны шлях здрадніка. Ды ён не хоча, каб гэта бачылі і яму пра гэта казалі. Таму Пят-

кін — Уладзімірскі на каленях, плачучы, моліць Марфу замаўчаць, бо інакш ён вымушаны будзе страляць. Артыст не пакідае ніякай надзеі на маральнае выратаванне свайго персанажы. Так і пра жыве той адпушчаны яму тэрмін — здраднікам...

Ролі... Жарыкаў у «Праграма аднаго пасяджэння» А. Гельмана, Федзя — «Стары Новы год» М. Рошчына, Капернік — «Напісанае застаецца» А. Пётрашэвіча... Жаданне акцёра кожную ролю ўзбудзіць, засяродзіць на ёй увагу часам прыводзіць яго да захвалення вонкавай адметнасцю. Так здарылася з работай А. Уладзімірскага ў новым спектаклі — «Бераг». У ролі Княжко знешняя статыка і стрыманасць пакуль што замінаюць раскрыццю ўнутранай велічы і прыгажосці героя. Спектакль толькі выйшаў да свайго гледача. Многае дапрацоўваецца. Працуе над характарам свайго героя і Аляксандр. Шуквае. Аналізуе...

Часам акцёр, зыходзячы з уласных крытэрыяў свайго творчасці, лічыць найбольш важнай для сябе тую ці іншую ролю. Так, для Аляксандра такой роляй стаў Малыш у «Зацонаным апостале». Ён для акцёра — пэўнае падсумоўванне пэўнага творчага этапу. Аляксандру важна было паказаць, што ўсе «эксперыменты» Малыша з бацькам, маці, дзедам (якія, дарэчы, удаюцца) не прыносяць яму радасці. Наадварот, ад усяго гэтага хочацца кінуцца ў акно. Жыццё пакідае ў душы Малыша шрамы, якія не загойваюцца. Такі падыход да трактоўкі ролі, якую раней іграў іншы выканаўца, — новая цікавая фарба.

Сыграныя ролі сведчаць аб творчых магчымасцях акцёра, якія ў найбольшай ступені маглі б зараз выявіцца ў класічнай драматургіі. Аляксандр успамінае сваё інстытуцыйнае дыпломнае спектаклі, дзе ён сыграў Чабутыкіна («Тры сястры» А. Чэхава), Аптымісценка («Лазня» У. Маякоўскага), Рычарда Рыча («Чалавек на ўсе часы» Болта). А пакуль чакае, калі ў афішы тэатра з'явіцца п'еса Горкага і Мальера, Астроўскага і Шэкспіра. І працуе... Працуе натхнёна, ведаючы, што маленькіх роляў не бывае. І паступова складаецца сцэнічны лёс акцёра, поруч ідзе станаўленне яго мастакоўскай, грамадзянскай, чалавечай біяграфіі. Яна робіць А. Уладзімірскага сапраўдным купалаўцам.

Клара КУЗНЯЦОВА.

ХАЙ РОЛЯ І НЕ МАЕ ТЭКСТУ...

слоў. Роля — без тэксту. Але як акцёр змог «расказаць» яго біяграфію так пераканаўча?

Маленькая, несамавітая, ледзь нахіленая наперад постаць. Парыжэлае вайсковае адзенне. Ногі ў абмотках... Але ў гэтай, на першы погляд, зусім кволай істоты — цяжкі позірк з-пад ілба, і рукі, учэпіста абхапіўшыя зброю, — яны нібыта папярэджваюць нас ад паспешлівых вывадаў. У Рахіма — Уладзімірскага ўчэпістасць у характары. Цяпер надшоў яго час. І не мае значэння, што ён, як кажуць, тварам не выйшаў. Белая павязка паліца і «новы парадак», які вось-вось усталюецца ў Верамейках, надаюць яму сілу. Ён моўчкі дыктуе сваю волю Раману і іншым хаўруснікам. І яны гэта добра адчуваюць. Памятаецца, як ён страсянуў Рамана: маўляў, хопіць балбатаць, справу трэба рабіць! І дужы Раман паслухмяна пайшоў за гэтым Рахімам.

У тэатры здараецца так, што эпизадычная роля, дзякуючы акцёрскаму выкананню, як бы пераступае вызначэння аўтарам межы і выходзіць на пярэдні

Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы. Аляксандр выходзіць у атмасферу самаадданай любові да тэатра. Дом Уладзімірскіх заўсёды быў неаддзельны ад жыцця тэатра. Тут часта збіраліся калегі дзеда і бабулі — Кацярыны Замешынай — таксама адной з пачынальніц купалаўскага тэатра. Бясконцыя гутаркі, гарачыя спрэчкі, здаралася, пераходзілі ў імпрэвізацыйныя розыгрышы, капуснікі, музычныя вечары. Бабуля выдатна іграла на піяніна і вельмі праніклёна спявала класічныя рамансы. І калі для Сашы «ігрушкай лепшай было зеркало і грим», то музыка спрыяла выпрацоўцы паэтычнага, гарманічнага бачання свету. Яна стала ўвайшла ў яго жыццё — ён добра іграе на фартэпіяна і гітары... У артыстычнай атмасферы, дзе пераплаталіся сапраўднасць і выдумка, ішло духоўнае, мастацкае станаўленне маладога акцёра.

За гады працы ў тэатры ён сыграў дваццаць тры ролі. Пераважная большасць з іх дае магчымасць вызначыць галоўнае ў працы акцёра — ён шукае ў характары персанажы такую рысу, якая

выпрабаванні, «Масква — Генуя», «Крах імперыі» і г. д.

Цікавыя звесткі пра сям'ю Сабліных. Дзед — вядомы дэрэвалюцыйны грамадскі дзеяч, пастаянны супрацоўнік газеты «Русские ведомости». Бацька — медык па адукацыі, па прызначэнні — літаратар-перакладчык, вядомы рускі выдавец. Маці — дачка таго самага Ф. А. Корша, у тэатры якога ў розныя гады ігралі выдатныя майстры маскоўскай сцэны Арленеў, Масквін, Астужаў і інш.

Зразумела, што гэтыя факты, як адзначае аўтар кнігі, не маглі не паўплываць на фарміраванне інтарэсаў і захапленняў будучага рэжысёра. Ужо ў маладыя гады У. Корш-Саблін вырашыў прысвяціць сваё жыццё мастацтву, настойліва шукаў у ім форму найбольш поўнага самавыяўлення. Гэтай формай для яго стала кіно.

Для сучаснага чытача і кінагледача, які наўрад ці бачыў першыя самастойныя работы Корш-Сабліна, будзе карысна тая размова, якую вядзе пра іх аўтар. Вяртаючыся да фільмаў «У агні народжанага», «Першы ўзвод» і інш., Е. Бондарова ацэньвае іх на фоне ўсяго кінапрацэсу 30—40-х гг. Аўтар супастаўляе розныя мастацкія структуры фільмаў тых гадоў. У гэтым аналізе шрых за шрыхам выяўляюцца асаблівасці работы Корш-Сабліна з акцёрамі, апэратарамі, кампазітарамі, яго ўменне будаваць мізансцэны, знаходзіць пластычна закончанае вырашэнне таго або іншага эпизода.

Аўтар была знаёма з Уладзімірам Уладзіміравічам, неаднойчы гутарыла з ім на тэмы кінамастацтва і, як прызнаецца сама, нярэдка спрачалася з ім па пытаннях кінатворчасці. Але Е. Бондарова не абмяжоўваецца «бажжом» асабістых уражанняў, умела і мэтанакіравана выкарыстоўвае сведчаныя калег рэжысёра па сумеснай рабоце.

З цікавасцю, напрыклад, пазнаёміцца чытач з гісторыяй музычнай кінакамеды «Маё каханне». Карціна ў свой час справядліва крытыкавалася за некаторую схематычнасць сюжэта. Але гады мінулі, крытыка забылася, а фільм застаўся ў ліку лепшых музычных камедый 30-х гг. Карціна помніцца чудаўнымі песнямі І. Дунаеўскага, іграй маладой абаяльнай актрысы Л. Смірновой, якая з добрым пацудоўнем, чытаем мы ў нарысе, успамінае пра гэтую першую работу ў кіно.

У кнізе шмат выказванняў і самога рэжысёра. Усё гэта, разам узятая, дапамагае зразумець характар творчых пошукаў Корша, усведамленне ім свайго месца ў кінамастацтве.

Адаючы даніну мастацкай, арганізатарскай дзейнасці рэжысёра, паказваючы, як ад фільма да фільма фарміраваўся яго эстэтычны светапогляд, Е. Бондарова аб'ектыўна ацэньвае экранную спадчыну Корш-Сабліна. Сёння, безумоўна, патрэбна гэтая дзелавая, прынцыповая гаворка пра распрацоўку адной з важнейшых тэм кіно — гісторыка-геаграфічнага мінулага. Адным з

першых у беларускім кінематографіе У. Корш-Саблін праклаў шлях да гэтай тэмы, які і вызначыў асноўную мэту яго кінатворчасці. Многія рэжысёры новага пакалення пайшлі ўслед за майстрам. Думаецца, што пераемнасць творчых пакаленняў магла б стаць прадметам спецыяльнага даследавання ў адным з раздзелаў кнігі. Хацелася б больш дэдацца і пра дзейнасць У. Корш-Сабліна як мастацкага кіраўніка кінастудыі «Корш», як яго называлі работнікі «Беларусь-фільма», не цярпеў неарганізаванасці, неахайнасці, быў патрабавальным, але і добразычлівым у адносінах да сваіх калег. Вядома, у гэтай рабоце праяўляліся педагагічныя рысы творчай індывідуальнасці рэжысёра.

Кніга Е. Бондаравой «Кінастужка даўжыней у жыццё» чытаецца з цікавасцю і пацудоўнем задавальнення. У дастаткова папулярнай, даступнай форме біяграфічнага нарыса аўтар даследуе шырокі матэрыял, звязаны непасрэдна з нацыянальнай культурай. Гэта кніга заслугоўвае адабрэння і па ўзроўні паліграфічнага выканання. У ёй добрыя ілюстрацыі, багаты дэдачны апарат.

Манаграфія Е. Бондаравой «Кінастужка даўжыней у жыццё» — другое (пасля кнігі А. Красінскага пра Ю. Тарыча) выданне, прысвечанае даследаванню творчага шляху майстроў беларускага кіно.

Н. ФРАЛЬЦОВА,
кандыдат
мастацтвазнаўства.

КІНО

ДАСЛЕДАВАННЕ ДУХОЎНАГА БАГАЦЦА АСОБЫ

Народны артыст СССР, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР У. Корш-Саблін быў адным з тых энтузіястаў, хто разам з Ю. Тарычам, пастаноўшчыкам першага ігравога беларускага фільма «Лясная быль», стаяў ля вытокаў нацыянальнай кінематографіі і прысвяціў ёй усё сваё жыццё.

Пісаць пра вядомых дзеячаў кінематографіі заўсёды цікава. На самай справе, які аўтар адмовіцца ад магчымасці расказаць пра чалавека, імя якога ўжо само па сабе — сімвал шырокага і прыцягальнага свету кіно? І менавіта таму пісаць заўсёды цяжка. Бо ў асобных фактах, назвах, датах важна знайсці галоўнае — тое, што робіць мастака мастаком. Даследаваць духоўнае багацце таленавітай асобы, даць чытачу магчымасць «падыхаць тым

паветрам», у якім фарміравалася неардынарная індывідуальнасць — так можна вызначыць асноўныя палажэнні кнігі Е. Бондаравой «Кінастужка даўжыней у жыццё», у падзялоўку якой пазначана: «Нарыс творчай біяграфіі народнага артыста СССР кінарэжысёра У. У. Корш-Сабліна».

Ужо з першых старонак кнігі чытач заўважыць імкненне аўтара зразумець і аднавіць творчы шлях цікавага мастака. З імем У. Корш-Сабліна звязана стварэнне беларускіх фільмаў, якія добра знаёмы многім пакаленням кінагледачаў. Гэта і даваенныя карціны: «Першы ўзвод», «Шукальнікі шчасця», «Маё каханне», і фільмы наступных дзесяцігоддзяў: «Канстанцін Заслонаў», «Чырвонае лісце», «Першыя

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

ДЗІУНА, але пераглядаючы свае цыркавыя рэцэнзіі за апошнія пяць гадоў, знайшоў, што ні разу ніводнага слова не сказаў пра парад - пралог. Неверагодна, але факт: парад, гэты адзін з важнейшых кампанентаў цыркавога прадстаўлення, не запамінаўся, не рабіў ніякага ўражання. Не трэба валодаць вялікай фантазіяй або глыбокімі ведамі ў галіне тэорыі цыркавога мастацтва, каб загадзя, яшчэ да пачатку спектакля, прадбачыць, якім будзе пралог. Выглядае ж ён прыкладна так: уверцюра аркестра, затым у промні пражэктара на манежы з'яўляецца чытальнік (бывае іх двое — мужчына і жанчына), ён дэкламуе голасам, што зрываецца на крык, вершы (як правіла, даволі слабыя), прымеркаваныя да той або іншай урачыстай падзеі. Нездзе пасля другога чатырохрадова ўспыхвае поўнае святло, і на манеж выходзяць артысты. Яны праходзяць па крузе, падняўшы ў прывітанні руку або рознакаляровы сцяг. І калі чытальнік, канчаючы маналог, аб'яўляе: «Артысты цырка вам шлюць гарачае, сардэчнае, шчырае...», усе дружным хорам з застылымі ўсмешкамі на тварах крычаць «Прывітанне!». Так, або прыкладна так, пачынаецца і заканчваецца большасць парадаў у большасці цыркаў. Паверце, калі і ёсць нейкія варыянты, то даволі нязначныя.

Тым больш прыемна пісаць пра цяперашнюю прэм'еру Мінскага цырка, што, акрамя цікавых, добра паддаваных нумароў, акрамя выдатнага і, на мой погляд, аднаго з лепшых у савецкім цырку атракцыёна экзатычнай групы жывёл, якой кіруе самы юны прадстаўнік дынастыі Дуравых Юрый Дураў, мы нарэшце ўбачылі Парад. Аўтар сцэ-

кага чалавека, пра яго няўрымслівасць і мужнасць, ляцяць на галавакружнай вышні «адважны касманаўты», «пакаральнікі Сусвету». І зноў хочацца адзначыць удалае вырашэнне рэжысёра. Нумароў павестраных гімнастаў на апарце, які круціцца, у цыркавым «канвеер» нямала. Шчыра кажучы, Валерыя Лунга і Віктар Катомцаў не лепшыя сярод іх. Аднак, уманціраваны ў пралог, нумар не толькі зазіхаецца новымі гранямі, як бы напоўніўшы старую форму новым зместам, але і стаў своеасаблівым зарадам, надаў уся-

манстрацыйнай пластыкі, гнуткасці цела, або паводле старой цыркавой тэрміналогіі — «каўчука», артыстка ўводзіць у нумар эквілібрыстыку, выконваючы самыя розныя і даволі складаныя стойкі. Змяшанне двух жанраў — факт сам па сабе не новы, аднак у дадзеным выпадку смелы і нават разыкоўны. Справа ў тым, што абодва яны па сваёй форме статычныя, маларухомыя. Без сумнення, актрыса, прыступаючы да работы над стварэннем нумара, ведала пра гэта. Інакш наўрад ці адмовілася б ад традыцыйнай у та-

Хця, справа не ва ўсмешках білецёраў, не яны галоўны барометр поспеху артыста, а ў тым, што менавіта гэтыя рэпрызы найбольш поўна раскрываюць вобразы, якія нясуць глядачу клоуны, найбольш блізкія ім па духу.

Народную артыстку Узбекістана Лолу Хаджаеву, відаць, няма патрэбы прадстаўляць аматарам цырка. Непераўзідзеная, выдатная наезніца не адзін год з поспехам выступала на лепшых манежах нашай краіны і за мяжой. З новым нумарам, дрэсіраванымі саба-

Юрыю Дураву пашанцавала: тры пакаленні вялікіх рускіх дрэсіроўшчыкаў па бацькавай лініі і два пакаленні праслаўленых узбекскіх наезнікаў Хаджаевых па лініі маці сталі своеасаблівым падмуркам яго будучай артыстычнай кар'еры.

І Юрыю Дураву... не пашанцавала: у тым, што ён стане дрэсіроўшчыкам, была прадвызначанасць, свайго роду непазбежнасць. За яго і без яго пытанне гэтае было вырашана ўсімi пяцімі пакаленнямі яго вядомых продкаў.

Вось чаму Юрый Дураў, які з дзяцінства спазнаў цяжкую і радасную працу артыста манежа, адмаўляецца ад пракладзенай дарогі, шукае свой, нікім не пройдзены шлях. Як прызнаецца малады артыст ва ўступным маналогу, яго мара — упісаць няхай адну, «але сваю старонку ў кнігу, напісаную продкамі».

У чым жа своеасаблівасць, у чым непаўторнасць атракцыёна Юрыя Дурава - малодшага? Па-першае, у адмаўленні ад традыцыйных «дураўскіх» дробных жывёл. У яго ў манежы толькі буйныя звыры: сланы, пونی, зебры і нават дракежнікі — гепарды. Па-другое, у тэмпе. Зусім неверагодны,

му прадстаўленню пэўны тэмп, імкліва і напружаны, падобны на наш бурны касмічны век.

На старых цыркавых афішах акрабатаў - прыгнуоў называлі «людзьмі - мячыкамі». Не ведаю, у якім тэмпе працавалі колішнія майстры гэтага жанру, але група пад кіраўніцтвам Віктара Радохавы, без сумнення, можа быць тытулавана такім званнем. Трукі, якія робяць на манежы маладыя артысты, здзіўляюць не толькі сваёй складанасцю, рызыкаўнасцю. Азарт, шалёны тэмп і пры гэтым абаяльнасць, жыццярадаснасць, нейкая зухаватасць або, як кажуць у цырку, «кураж», настолькі захапляюць нас, што мы забываемся і на рызыку падзення, і на складанасць трукаў, і на народжаных у поце рэпетыцыі.

кіх выпадках мяккай інтымнай музыкі і адпаведных ёй плаўных рухаў. І вось традыцыйны па сутнасці нумар, напоўнены дынамікай і тэмпераментам выканаўцы, выглядае амаль наватарскім, глядзіцца свежа і цікава.

Гэтак жа думаеш, назіраючы за выступленнем эквілібрыстаў на першах Байдзіных. Не ўскладняючы нумар, як гэта цяпер часам водзіцца, лішняй тэатралізацыяй, яны тым не менш ствараюць своеасаблівыя і зразумелыя вобразы. І справа тут, відаць, не толькі ў маладосці, музычнасці, знешняй абаяльнасці артыстаў. Тая лёгкасць, непазрэднасць, нават рызыка, з якой трымаюцца на манежы Байдзіны, блізкія і зразумелыя нам, таму што гэтая раскаванасць, гэтая лёгкасць — не грывасы і паўзёрства прыезджага правінцыяльнага гастролёра. За імі — стыль нашых узасмаадносін, што дыктуецца духам часу, калі найскладанія інтэгральныя схемы юныя барадачы складаюць пад сакрушальны «біт», а касманаўты на соцыя суткі звышцяжкай работы на арбіце па - дзіцячаму цешацца хітрыкамі вядомых персанажаў з мультфільма «Ну, пачакай!».

ДАРЭЧЫ, пра мультфільм... Нумар музычных экцэнтрыкаў Віялеты і Аляксея Ігнатавых, вясёлы, яркі, карнавальны, таксама речым нагадвае мультфільм. У ім шмат дзеяння, шмат жартаў і трукаў... Не заўсёды, праўда, лагічна асэнсаваных. Па сваёй структуры, характары нумар бліжэй да вар'етэ або мюзік-хола, аднак не выпадае з цыркавога спектакля, надаючы яму некааторую бестурботную дзіцячасць і гарэзлівасць.

Неяк мой прыяцель, цыркавы клоун, прызнаўся, што самыя строгія судзілі, чых ацэнка ён баіцца больш за ўсё, — білецёры. Меркаванне спрэчнае, тым не менш, у ім ёсць свая логіка. Калі работнік, абавязаны службовай неабходнасцю з дня ў дзень па шмат разоў глядзець праграму, смяецца рэпрызе, значыць яна ўдалая. Што ж, клоуны Сямён Маргулян і Фёдар Кучарэнка могуць засведчыць свой частковы поспех і ў білецёраў. Іх рэпрызы «Званочкі» і «Калодзеж» не пакідаюць раўнадушным нікога ў зале.

камі, выступае ў Мінску ўпершыню. Аднак зноў, як і раней, мы пазнаём у ёй актрысу, тэмпераментную, абаяльную, заўсёды маладую Лолу Хаджаеву!

ГІСТОРЫЯ ведае нямала артыстычных, пісьменніцкіх, а цяпер ужо і кінематаграфічных дынастый. І ўсё ж вазьму на сябе смеласць сцвярджаць, што нідзе, ні ў адным відзе мастацтва не развіта так пераёмнасць пакаленняў, нідзе так неабавязкова атрымаць у спадчыну справу бацькоў, як гэта прынята ў цырку. І гэта пры тым, што заваяваць папулярнасць, прызнанне артысту манежа па самых розных прычынах на многа складаней, чым яго калегам у кіно і тэатры. Нікіціны, Альховікавы, Пальдзі, Кіё, Канцяміравы, Філатавы — вось далёка не поўны пералік вядомых прозвішчаў, якія на працягу многіх гадоў ззяюць на цыркавым небасхіле. І сярод іх самым яркім, самым буйным сузор'ем зіхаціць прозвішча Дуравых...

«Вялікі аматар і знаўца цыркавога мастацтва Леанід Ляонаў пісаў: «Цырк заўсёды быў маёй даўняй — з самага ранняга дзяцінства — прывязанасцю і захапленнем. Я любіў і цяпер люблю сядзець пад асветленым купалам і разам з усімі захапляцца шчырымі цудамі, якія творыць адзін з самых цяжкіх працаўнікоў. Я ўсё люблю ў цырку: яго рамантыку, спецыфічны пах куліс, звычай, своеасаблівасці і цуд без падману, дасягнуты іншы раз цяжкай працай. Тысячамі практыкаванняў. У гэтых адносінах рамяство цыркавога артыста родніцца з маім рамяством пісьменніка. І мне даводзіцца нямаля праліваць поту, перш чым я дамагаюся патрэбнага». Наколькі дакладныя і глыбокія словы пісьменніка, як тонка заўважыў ён адзін з важнейшых, калі не самыя важныя кампанент дзейнасці цыркавога артыста! Без штодзённай, шматгадзіннай, часам стамляючай працы, без сёмага поту на рэпетыцыях няма і не можа быць вялікага майстра манежа. Не выпадкова замест звычайнай для тэатра і эстрады фразы: «Іду, выступаць», у цырку гавораць: «Іду працаваць».

«Пластычны эцюд» Г. Ігнатавай.

немажлівы тэмп. І гэта пры ўсім тым, што ў атракцыёне нямаля тэксту, ёсць лірычныя, г. зн. знірок запаволення эпизоды. Па-свойму смелым і незвычайным для традыцыйнага дураўскага атракцыёна стаў увод балета. Рытмічныя сучасныя танцы як бы папярэдняюць той або іншай мізансцэне, выхаду той або іншай жывёліны.

У грывёрным пакоі Юрыя Дурава на сцяне вісіць вялікі каляровы фотаздымак дрэсіроўшчыка Сарват Бегбудзі з насарогам. Унізе подпіс: «Майму брату, першаму, хто ачыціў мару дрэсіроўшчыкаў рускага і савецкага цырка». «Мара» — гэта прыгажун-жыраф Джэмс, якога першым у нашым цырку вывеў на манеж Юрый Дураў.

Што і казаць, быць Дуравым цяжка, бо ты адказваеш ужо не толькі за сябе — за ўсю дынастыю — за бацьку, дзеду, прадзеда, за ўсіх тых, хто ствараў сусветна вядомае прозвішча. Тым больш радасна, што дваццацішасцігадовы дрэсіроўшчык — не выпадковы п'ястун лёсу, а дастойны прадаўжальнік сямейнай традыцыі. Таленавіты і працалюбівы. Адным словам, Дураў!

Аляксандр РОСІН.

Фота Ул. КРУКА.

Выступае Ю. Дураў.

нарары і пастаноўшчык прадстаўлення Павел Быкаў, адмовіўшыся ад надакучлівых штампавых, прапановаў сваё, арыгінальнае вырашэнне парада - пралога. Яркае, дынамічнае відовішча, у якое ўключаны не толькі артысты праграмы, але і балет, і асобныя нумары, захапляе глядача, як бы рыхтуе да таго, што належыць яшчэ ўбачыць.

Цяперашняя праграма Мінскага цырка прысвечана XXVI з'езду партыі. Такое адказнае прысвячэнне праграма апраўдвае, бо ёсць у ёй дух часу, сённяшняга дня, стваральнага і імклівага.

БЫЦЦАМ пацвярджаючы думку, выказаную ў парадзе, пра несакрушальнасць савец-

Не менш цікавы і другі нумар Радохавых «Акрабаты на батуче». І тут цэлы каскад рэкордных трукаў, тая ж імкліваасць, той жа бесперабойны рытм, што і ў першым нумары. Не сакрэт, што артысты цырка шмат гадоў, а часам і ўсё жыццё эксплуатауюць адзін і той жа нумар, пастаянна адшліфоўваючы, мадэрнізуючы, ускладняючы яго. Тое, што маладыя акрабаты Радохавы стварылі і паспяхова дэманструюць два аднолькава цікавыя, яркія і фізічна вельмі складаныя нумары, сведчыць пра далейшы прагрэс не толькі гэтага жанру, але і ўсяго нашага цырка.

НУМАР Галіны Ігнатавай названы ў праграмцы пластычным эцюдам. На мой погляд, гэта не зусім так. Побач з дэ-

МАСТАК І ЖЫЦЦЕ

А. Абрамава. Дэкартыўная ваза «Мы будзем камунізм».

Раздзел дэкартыўна-прыкладнага мастацтва на рэспубліканскай выстаўцы «Мы будзем камунізм» успрымаецца наведвальнікамі з прыхільнасцю. Добра арганізавана прастора невялікай залы, у якой свабодна размешчаны творы дэкартыўна-прыкладнага мастацтва. Праўда, сёлета іх менш, чым звычайна мы бачылі на апошніх выстаўках. Гэта і добра, і адначасова блага. Добра таму, што кожны твор адасоблены ад суседняга, які не перашкаджае «індыўдуальнай размове» менавіта гэтага твора з наведвальнікам. У выніку мы маем магчымасць успрыняць, напрыклад, цалкам велічнасць і значнасць шматрэча-

Выстаўку «Мы будзем камунізм» наведалі многія жыхары Мінска і яго гасці. Да яе закрыцця на старонках штотыднёвіка вялася гаворка пра творы жывапісу і скульптуры, якія на ёй экспанаваліся. У гэтым нумары вы зможаце прачытаць пра творы графікі і прыкладнага мастацтва.

Г. Скрыпнічэнка. Ліст з серыі «Выдатныя дзеянні беларускай культуры».

На выстаўцы досыць прадстаўнічы раздзел графікі. У многіх работах акрэслена прасочваецца тэндэнцыя да больш высокага ўзроўню культуры графічнага ліста. З другога боку, творы апошніх гадоў сведчаць аб эвалюцыі ў працэсе сучаснага мастацкага мыслення. Усё больш характэрнай становіцца пабудаванасць работ на асацыятыўнасці, метафарычнасці, насычанасці вобразаў, аналітызме, узмацненні «асабовага» пачатку ў выказванні аўтарскай пазіцыі, сваіх адносін да свету.

Пры разнастайнасці графічных тэхнік адчуваецца схільнасць да больш складаных з іх, якія тояць у сабе вялікія мастацкія магчымасці. З гэтага пункту гледжання даволі лагічным можна лічыць пераход ад яшчэ нядаўня папулярнай лінаграфіі да афорта, літаграфіі, змешанай тэхнікі.

Яскравым прыкладам сучас-

вага камплекта шклянога посуду Л. Мягковай «Універсальны», які стаў кампазіцыйным цэнтрам раздзела. А дрэнна таму, што мала мастакоў прыкладнага мастацтва прыняло ўдзел у гэтай экспазіцыі.

Трэба адразу падкрэсліць, што на выстаўцы ў раздзеле дэкартыўна-прыкладнага мастацтва пануе беларускае мастацкае шкло. Такого не было

дае агульнай карціны развіцця гэтай галіны творчасці ў рэспубліцы. А на такой выстаўцы павінны былі б дэманстравацца лепшыя з лепшых твораў, створаныя кожным мастаком за пяць апошніх гадоў. Вось тады б выстаўка дала ўяўленне аб стане гэтай галіны мастацтва ў рэспубліцы.

Тым не менш тут шмат новых і цікавых прац. Сярод іх

Мастацтва блізкае і зразумелае

шмат гадоў. Калі ў галіне шкла выступілі ўсе мастакі шклозаводаў, то ў галіне керамікі выступіла толькі восем. Няма твораў вядомых керамістаў А. Зіменкі, Ф. Зільберта, М. Байрачнага, М. Кляцкова, А. Масіенка, Т. Сакаловай, Э. Пазняка, Р. Крамка, У. Угрыновіча, В. Шостака, Ф. Хомініч, тэкстыльшчыц Л. Пятруль, Н. Сухаверхавай, Л. Сіваковай, І. Ігнатавай, Н. Сіверцавай, В. Дзёмінай; металапластыкаў М. Курачыцкага, Б. Дразда, фарфарысткі Т. Пятроўскай, ювеліраў М. Любімава, А. Карніенкі, В. Фёдарова, мастакоў па дрэве В. Ціханова, Г. Даніловіч і іншых.

Увогуле раздзел дэкартыўна-прыкладнага мастацтва не

кампазіцыя В. Гаўрылава «Пераможны марш», якая ўяўляе серыю насценных фарфоравых пано з графічна напісанымі сімваламі асноўных вех гісторыі Краіны Саветаў («Аўрора», бронцагнік, трактар, танк, лунаход, серп і молат) і з радкамі з вядомых савецкіх песень.

А. Кішчанка і А. Бельцоўка экспануюць габелен «Маці-Айчына», выкананы ў традыцыйных гэтых мастакоў, схільных да сімвалічна-выяўленчай мовы габеленавых кампазіцый. У цэнтры фронтальна размешчана алегарычная выява Маці-Айчыны ў выглядзе жанчыны з малым дзіцем на руках, а па баках пададзены профільныя выявы мужчыны і жанчыны, якія падносяць у дар Айчыне плён сваёй працы. Адпаведна

пачатку, унутраная напоўненасць вобразаў вызначае работы мастачкі. Яна дамагаецца багатых танальных іонасаў пры скупым выкарыстанні колеру. У «Ткачыхах» вабіць мяккая пластыка, пазтызацыя вобразаў, матывы народнага

Творчых пошукаў ПЛЕН

велічынна прырода Поўначы і людзі, якія заваёўваюць яе сваёй працай. У лістах «Аснастка трыла», «Разгрузка ў тлум» сурова рамантыка працоўных будняў рыбакоў перададзена ў жыццесвардзальным ключы. Работам уласціва манументальнасць, лаканізм у адборы дэталяў, эпічная шырыня. У іншым плане вырашана яго ж серыя «Радзіма касманаўтаў». Мастак будзе свае кампазіцыі на спалучэнні апавядальнага і сімваліка - алегарычнага пачаткаў. Зорнае неба і зямны шар, дарога, што адыходзіць у далечыню, і летуценны хлопчык сярод кветак і птушак, касманаўты, якія адпраўляюцца ў космас, у свет невядомага — усім гэтым мастак гаворыць пра жыццё неабдымнае, складанае, шчодрое і цудоўнае.

Пазтычны свет прадстаўляе нам у сваіх літаграфіях А. Паслядовіч. Глыбокае перасэнсаванне традыцый народнага мастацтва, фальклорнага

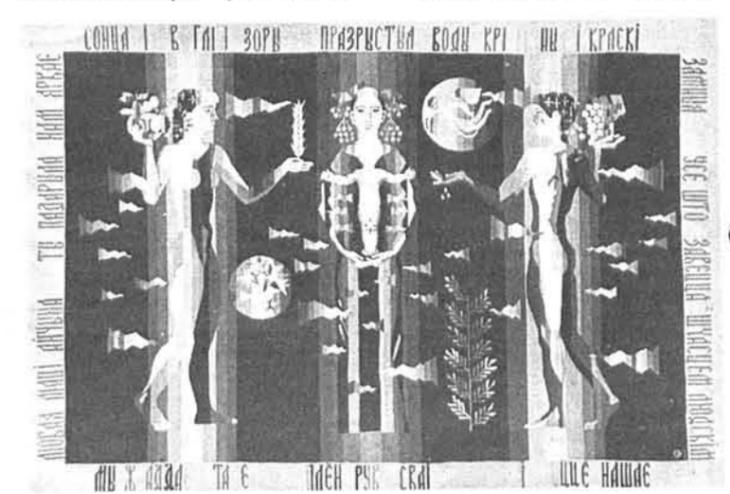
арнаменту. Паслядовіч — цікавы майстар акварэлі. Яе нацюрморт «Жоўтыя кветкі» вызначае тонкая жывапісная палітра, песеннасць, умненне апатызаваць простыя рэчы, што знаходзяцца вакол нас, надаць ім чалавечую цеплыню і лірызм.

У народным мастацтве бярэ натхненне для сваёй творчасці А. Лось. Лінаграфіі з серыі «Дудка беларуская» вызначаюцца дэкартыўнасцю, фальклорна-лубачным стылем. Аднак, пры ўсіх вартацях работ, у творчым пошуку мастачкі адчуваюцца пэўныя перашкоды. Эксплуатацыя лубачных матываў, пэўнае кола кампазіцыйных прыёмаў прыводзіць у яе да «паўтору пройдзенага», абмежаванні вобразнага ўздзеяння.

Наогул, за рэдкім выключэннем, у беларускай лінаграфіі адчуваецца пэўны застой як у тэхнічным, так і мастацкім плане. Адным з нямногіх, хто паслядоўна і дастаткова паспяхова працуе ў

гэтай тэхніцы, з'яўляецца У. Садзін. Яго серыя «Бам. Забайкальскі ўчастак» прыягвае канструктыўнай яснасцю, адчуваннем маштабнасці вялікай сучаснай будоўлі, рамантычным адценнем.

Адной з найбольш папулярных тэхнік у беларускіх графікаў сёння, несумненна, з'яўляецца афорт. Наўрад ці гэта можна лічыць выпадковым. Афорт мае вялікі тэхнічны магчымасці, а галоўнае, пры пэўным майстэрстве мастак здольны перадаць у ім самыя тонкія адценні чалавечых пачуццяў і настрояў. Сур'ёзную спробу выказаць складаныя думкі робіць Ю. Зайцаў у сваіх афортах з серыі «Памяць». Мастак неаднаразова звяртаецца ў сваёй творчасці да ваеннай тэматыкі. Можна прыгадаць яго вядомую серыю «Хатынь». Лісты з «Памяці» шмат у чым з'яўляюцца яе праягам. Лаканічнасць выяўленчых матываў, іх сімваліка - вобразнае насычанасць, дынамізм рытмаў асацыятыўна нараджаюць адчуванне трагеды. Самой напружанасцю мастацкай формы падкрэсліваецца драматызм ідэі. У пошуках вобразнасці знаходзіцца М. Рыжыкаў, пра што сведчыць яго серыя афортаў «Рамантыкі». У ёй мастак вядзе расказ пра нашых маладых сучаснікаў, хлебарабаў, меліяратараў, будаўнікоў. Рыжыкаў адчувае ў сваіх героях вялікі зарад рамантызму, размах спраў (ліст «Браслаўскі поўдзень»). Трэба адзначыць відавочны творчы рост аўтара. У яго работах стала менш дробнасці, прываблівае іх эмацыянальнасць, насычанасць вобразаў.

А. Кішчанка, А. Бельцоўка. Габелен «Маці-Айчына».

Пра творчую эвалюцыю сведчаць і работы Л. Марчанкі з цыкла «Мы будзем камунізм». Афарты «У Карскім мо-

выразныя фігуры мужчыны і жанчыны, якія сімвалізуюць рабочую і калгасніка, а між імі дадзена выява касманаўта. Ідэя дэкартыўнай кампазіцыі — толькі ў адзінстве намаганняў усіх савецкіх людзей розных прафесій мы будзем камунізм. Выяўленчы рысунак А. Абрамава распрацавала так, што ён глядзіцца як натуральнае алмазнае граненне, а не гравіраванне. А на самой справе мастачка ўжыла ёй самой распрацаваны тэхнічны прыём заваленай і трохграннавыемчатай грані. Таму яе выявы заўжды вельмі арганічны шліфаванаму крышталю.

Кубак У. Мурахвера «Алімпійскі» выкананы з дзвюх калінавых крышталевых чаш, аб'яднаных крышталевым шарам, які ўспрымаецца як сімвал сусветнага характару гульні. Арыгінальна па задуме і выкананні чырвона-жоўтыя вазы «Зара» і «Трыумф» У. Жохава.

Сярод керамічных твораў,

«Рулявы Пятровіч» цікавыя жывапісным пачаткам, тонкім каларытам, які не проста дасягаецца ў чорна-белай графіцы. Суровае, ярка асветленае сонцам мора, моцныя людзі паказаны мастаком без напружанай патэтыкі, з пазытыўнай інтанацыяй. Працягвае Марчанка працаваць над серыяй пейзажаў пра Мінск.

Як бачым, многія беларускія графікі ствараюць цэлыя серыі работ. Серыйнасць дае ім магчымасць больш поўна, паслядоўна раскрыць тэму, надаць яе вобразнай складанасцю. У такім плане успрымаецца серыя лістоў Л. Асецкага «Прыпяцкія мелодыі», выкананых у тэхніцы сухой іголки.

Своасабліва спрабуе перадаць пазію навакольнага свету У. Пашчасцеў. Можна доўга разглядаць яго ліст «Кірмаш» з серыі «Абноўленае Палессе», адчуць, з якой цікаваасцю аўтар даносіць да нас тое, што бачыў сам. У той жа час ён ужывае прыём панарамнага адлюстравання, дамагаючыся мастацкага абагульнення кампазіцыі ў вельмі цэласны свет.

У трохі нязвыклым святле прадстаўлена на выстаўцы Н. Паплаўская. Яе серыя аўталітаграфій «Інтэр'еры» вырашана ў камерным стылі. Простыя рэчы: крэсла, стол, люстра, абжытая, замкнёная прастора пакоя, напоўненая цішыняй, афарбавана настроём спакою. Важна імкненне мастачкі апатызаваць праязны, штодзённы навакольны свет рэчаў, унесці ў гэты свет адухоўлены пачатак. Адны майстры імкнуцца вырашыць гэтую задачу праз гранічна канкрэтнае адлюстраванне, як гэта робіць Н. Паплаўская, іншыя звяртаюцца да метаду апавядальнай метафарычнасці, як, напрыклад, Л. Зяневіч

присвечаных тэме выстаўкі, вылучаецца кампазіцыя А. Канцуба «Горад», дзе ў сціслай кампактнай форме адлюстравана тэма сучаснага горада. Вабіць вытанчаная, амаль скульптурная прапрацоўка кожнай дэталі, часта сімвала, за якім хаваецца значны змест.

Сярод твораў, якія маюць непасрэднае дачыненне да тэмы выстаўкі, трэба прыгадаць габелен Н. Пілюзінай «Навука» і манументальную вазу В. Леантовіча «Алімпійская».

Згаданыя творы сцвярджаюць, што мастакі дэкарэтыўна-прыкладнога мастацтва рэспублікі могуць вырашаць складаныя тэмы.

Вельмі добра выглядаюць на выстаўцы творы гомельскага мастака У. Андрыянава, які выступае з керамаластыкай і з металапластыкай. Прыемнае ўражанне робіць яго пластычная кампазіцыя «Жангль», якая прысвечана артыстам гомельскага цырка.

Лірычны пачатак прысутнічае ў скульптурнай кампазіцыі У. Андрыянава «Раніца». Цікава вырашыла тэму «Зіма» керамістка з Барысава В. Буціна. Увогуле В. Буціна ўжо на некалькіх выстаўках дэманструе арыгінальныя рашэнні многіх тэм у шамотнай кераміцы.

Своеасабліва распрацаваў гістарычную тэму ў керамічнай кампазіцыі «Калекцыя» В. Прыешкіна. На прыкладзе асобных гістарычных рэчавых рэліквій Беларусі, помнікаў архітэктуры, жывёльнага і расліннага свету мастак пазначыў асноўныя вехі гістарычнага развіцця Беларусі.

Сярод габеленаў хочацца адзначыць кампазіцыю Н. Пілюзінай «Летні дожджык». Мастачка цікава вырашыла тэму ў колеры, цалкам выкарыстаўшы гаму высёлкі.

У. Садзін. Таёжны дэсант. З серыі «БМ. Забайкальскі ўчастак» (лінаграфюра).

у аўталітаграфіі з серыі «Уступленне». У апошняй мы бачым некалькі выяўленчых матываў, не звязаных сюжэтам: стол, кнігу, жука, дзяўчынку, але ў іх глядач можа адчуць свет мінулага, свет успамінаў, свет складаных асацыяцый, унутранага, сутнаснага чалавечага сэнсу. Відаць, не выпадкова мы даволі часта сустракаем на выстаўках сёння такія работы. Імкненне да выяўлення сутнасці — аналітычнага пачатку можна лічыць пэўнай тэндэнцыяй і ў літаратуры, і ў тэатры, і ў кінематографіі. Тут мы заўважаем цікавую роднаснасць накіраванасць пошукаў розных відаў мастацтва і літаратуры, іх узаемаўплыву. Многія беларускія мастакі ў апошнія гады звяртаюцца адначасова да розных відаў выяўленчага мастацтва. У іх творчасці таксама адбываецца працэс узаемаўплыву мастацтваў. Дастаткова прыгадаць прадстаўлены на выстаўцы графічныя партрэты выдатных дзеячаў беларускай

Г. Ісаевіч. Кампазіцыя «Вячэрняя мелодыя».

У металапластыцы вылучаецца кампазіцыя Ю. Гудзіновіча «Поўнач».

Добрае ўражанне робіць дэкарэтыўная пластыка з медзі Б. Скраблевіча, фарфаравая кампазіцыя «Цырк» Э. Фокінай, шкляная кампазіцыя Г. Ісаевіч «Вячэрняя мелодыя».

Я хачу падкрэсліць, што і гэтая выстаўка, як і ранейшыя выстаўкі апошняга пяцігоддзя, сведчыць аб прыкметным працэсе станкавізацыі дэкарэтыўна-прыкладнога мастацтва, якое амаль страціла ў выставачных кампазіцыях свой прыкладны характар. А пэўны сацыяльны змест, які нясуць многія творы гэтай галіны мастацтва, пазбаўляе іх і дэкарэтыўнага прызначэння. Гэта самастойныя творы станковага, а часам і манументальнага характару, якія нясуць людзям ідэалы прыгажосці і хараства.

М. ЯНІЦКАЯ.

культуры, стварэння Г. Скрыпнічэнкам. Мастак шмат эксперыментаваў у жывапісе, што адчуваецца і ў дадзеных партрэтах. Лісты з выявамі С. Полацкага і Ф. Скарыны, Цёткі і М. Багдановіча, Я. Купалы і Я. Коласа пры ўсёй графічнасці, дакладнай выразнасці малюнка нясуць у сабе жывапісны, каларыстычны пачатак, манументальнасць вобразаў. Іншы шлях выбірае У. Стальмашонак у серыі графічных партрэтаў вядомых беларускіх калгаснікаў. Герою Сацыялістычнай Працы. Тут жывапісная творчасць аўтара ўплывае ў асноўным на кампазіцыйныя пошукі ў партрэтах, галоўнае ж — схваленасць характараў, вобразнасць — дасягаецца метадамі графічнага эмацыянальнага малюнка.

Не вельмі выразна прадстаўлена на выстаўцы акварэль. За выключэннем работ А. Паслядовіч, маладога таленавітага А. Гаршкова, які цікава ўвасабляе на працягу апошніх гадоў тэму БАМА, паэтычнага пейзажа Міншчыны З. Літвінавай цяжка яшчэ што-небудзь вылучыць. На жаль, мала экспануецца на выстаўцы работ кніжных графікаў, чые творы заўсёды былі ўпрыгожаннем графічных раздзелаў выставак апошніх гадоў. Цікавасць выклікаюць толькі добра вядомыя гледачам ілюстрацыі В. Шаранговіча да паэм Я. Купалы і камерныя ілюстрацыі М. Басалыгі да зборніка вершаў А. Лойкі «Скрыжалі». Да негатывных бакоў выстаўкі трэба аднесці вельмі малое прадстаўніцтва на ёй маладых графікаў. Між тым у апошнія гады ў беларускую графіку ўліся вялікі атрад маладых мастакоў, якія выступілі з цікавымі работамі, і іх адсутнасць не можа не здзіўляць.

А. ОНСТРАХ.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

Якія кніжкі часцей за ўсё бяруць з сабою, калі выбіраюцца ў турысцкую паездку? Вядома, даведнікі. У апошні час пра Беларусь іх выйшла некалькі. У 1974 годзе ў выдавецтве «Іскусство» ў Маскве ў серыі «Шляхі да прыгожага» пабачыла свет добрая кніжка вядомага археолага, доктара гістарычных навук Л. Аляксеева «Па Заходняй Давіне і Дняпры ў Беларусі»; праз чатыры гады ў выдавецтве «Фізікультура і спорт» — кніга Ю. Кірылавай «Прыбалтыка. Беларусь»; а летась у рэспубліканскім выдавецтве «Польмя» — калектыўны зборнік

лад: «літоўская каралева Бона» (стар. 91), «падкормі» (стар. 80) замест «літоўская вялікая княгіня Бона», «падкаморы» і г. д.).

У кнізе Ю. Кірылавай Беларусі прысвечана толькі 27 старонак з амаль 200. Мабыць, не трэба было б аўтару змяшчаць тут неверагодную гісторыю пра «Чорную Даму» ў Нясвіжы (стар. 174). Памылкова гаворыцца, нібыта ў склад Медыцынскай школы ў Гродне ў канцы XVIII стагоддзя ўваходзілі кадэцкі корпус, навуковы цэнтр з бібліятэкаю і музеем, музычная школа (стар. 176). Навуковага цэнтра як самастойнай установы там не было, а іншыя установы існавалі паасобку. Радзіма нарадвольца Ігната Грынявіцкага не Бабруйск, як сцвярджаецца ў

Грознага і Пятра I, пад кіраўніцтвам Аляксандра Суворова і Міхаіла Кутузава» (стар. 135).

Па-першае, у «Жыцці Аляксандра Неўскага» — больш нідзе — упамінаецца аб удзеле ў адзіным паходзе, а не ва ўсіх аднаго палачаніна (Якава). Пра віцябчан там не сказана ні слова.

Па-другое, пад сцягам Івана IV, Пятра I гэтыя палкі не маглі змагацца, бо на той час Віцебск і Полацк не належалі Расійскай дзяржаве. Сярод жа рускіх палкоў інашаземнага строю яны не ўпамінаюцца. Дарэчы, віцябчане вытрымалі аблогу свайго замка войскам Івана IV, а палачане вымушаны былі здацца ім. Пры гэтым «Грозны» цар загадаў 11 тысяч сялян аддаць у палон

Проста... як Калумбава яйка...

«Падарожнічэйце па Беларусі» пад рэдакцыяй А. Пракаповіча.

Пры вялікім попыце на краязнаўчую літаратуру гэтыя выданні, якія выйшлі тыражамі ад 50 тыс. да 75 тыс. экзэмпляраў, трэба толькі вітаць, бо часта менавіта з такіх кніг пачынаецца знаёмства з Беларуссю шматлікіх турыстаў, экскурсантаў, якія дагэтуль ведалі пра яе даволі павярхоўна. Восць чаму, высокая аэўнаваючы намеры складальнікаў даведнікаў, хочацца зрабіць некаторыя заўвагі, якія, як нам здаецца, трэба ўлічыць пры правядзенні гэтых патрэбных кніг.

Найбольш кваліфікавана падрыхтавана кніга Л. Аляксеева. Яна месцамі сапраўды напісана па-мастацку, з густам ілюстравана і аформлена. Шкада толькі, што аўтар — гісторык па адукацыі — часам пазбягае класавай ацэнкі дзейнасці такіх розных асоб, як заваявальнік Ташкента, прататып шчадрынскага генерала Рэздзедзі Чарняеў (стар. 100), архібіскуп Каніскі (стар. 102), асабліва ж нацыянал-манархісцкі гісторык М. Каяловіч (стар. 140).

Наўрад ці трэба было, як гэта робіць Л. Аляксееў, прыводзіць меркаванні славянафіла І. Аксакава аб тым, што знаёмства з Беларуссю з'яўляецца нечым накітал Калумбава адкрыцця Амерыкі і, маўляў, пачалося яно толькі з 1860-х гадоў, а Калумбам гэтым быў М. Каяловіч. Можна дапусціць, што для Аксакава вышэй за Каяловіча гісторыка і не было. Як і тое, што Аксакаў не ведаў прац папярэднікаў Каяловіча па гісторыяграфіі краі — М. Балінскага, Ю. Крашэўскага, Ю. Ярашэвіча, Т. Нарбута, У. Сыракомлі і іншых. Але адна справа Аксакаў, а другая — сучасны гісторык Л. Аляксееў, які павінен ведаць беларускую гісторыяграфію...

Чамусьці аўтар забыўся на вядомую вёску Лясную — месца разгрому шведаў войскамі Пятра I — «Маці Палтаўскай баталіі», хоць маршрут яго якраз ішоў праз Слаўградскі раён, дзе яна і знаходзіцца. Вядома, добра, што аўтар прыводзіць уражанні І. Буніна, К. Паустоўскага, В. Гросмана аб наведванні беларускіх гарадоў, выказванні І. Тургенева і В. Салагуба аб старых маёнтках. Але ці не цікава было б чытачу пачуць слова і беларускіх пісьменнікаў пра свой край, пра хараства родных краёваў?

Сустрэкаюцца і прыкрыя памылкі ў напісанні прозвішчаў: «Куленкур, Кошчыца, Рыдоміна (стар. 71, 73, 78, 83), замест Каленкур, Кошчыц, Рудоміна», тытулаў, напры-

кнізе (стар. 186), а маёнтак Басін Бабруйскага павета.

Далей, дзекабрыста Пестэля не дапытвалі ў Магілёве (стар. 179). Гэта грунтоўна абвергнуў С. Букчын («Праблемы гісторыяграфіі дзекабрыстаў у Беларусі». — «Весці АН БССР». Серыя грамадскіх навук. 1976. № 5, стар. 97—98). Дарэчы, гэтая ж памылка зроблена і ў кнізе Л. Аляксеева (стар. 89), і ў выданні «Падарожнічэйце па Беларусі» (стар. 189).

Памылкова меркаваць, што «Маўклівы» або «Нямы» сейм 1793 г. зацвердзіў «зварот Гародні да Расіі» (стар. 176). Вядомы беларускі гісторык Л. Абэздарскі пераканаўча даказаў, што Гродна ў ліку іншых беларускіх мясцовасцей у XVIII ст. не «вярталася» да Расійскай імперыі, а далучалася да яе, бо дагэтуль у складзе гэтай дзяржавы ніколі не было. Ён падкрэсліў, што Беларусь і сучасная Расія знаходзілася ў складзе Старажытнай Русі ў той далёкі час, калі Расійская імперыя не існавала і што атаясамліваць старажытнарускую народнасць з пазнейшымі беларускай, украінскай і рускай народнасцямі памылкова.

Прывяду іншыя меркаванні з гэтай нагоды: «Раздзел Польшы («Нямы сейм» вымушаны быў зацвердзіць другі раздзел Рэчы Паспалітай, на якім частка Беларусі, дарэчы без Гродні, якую далучылі толькі ў 1795 г., перайшла да Расіі.— В. Г.) быў ажыццёўлены ў выніку саюза буйной феадальнай арыстакратыі Польшчы з трыма дзяржавамі, якія прычымлі ўдзел у раздзеле. Ён зусім не быў прагрэсам, як сцвярджае экс-паэт пан Ердан; ён з'яўляўся для буйной арыстакратыі апошнім сродкам выратавання ад рэвалюцыі, ён быў наскрозь рэакцыйным».

Так гаварылі К. Маркс і Ф. Энгельс у 1848 годзе.

А У. І. Ленін пісаў: «Курляндзію і Польшчу яны разам дзялілі, гэтыя тры каранаваныя разбойнікі (маюцца на ўвазе руская царыца, аўстрыйскі імператар і прускі кароль.— В. Г.). Яны дзялілі сто год, яны рвалі па жывому мясу і рускі разбойнік адарваў больш, таму што быў тады мацнейшы».

Не абышлося без памылак і ў кніжцы «Падарожнічэйце па Беларусі». У ёй сцвярджаецца, што «віцебскія і полацкія палкі ўдзельнічалі ва ўсіх паходах Аляксандра Неўскага. Яны змагаліся пад сцягамі Івана

сваім баярам, аб чым гаворыцца на стар. 141.

Нарэшце, «пад кіраўніцтвам Суворова» змагаліся не «віцебскія і полацкія палкі» увогуле, а полацкі 28-ы пяхотны полк, а «пад кіраўніцтвам Кутузава» — і гэты полк, і віцебскі 27-ы пяхотны полк (гл.: «Военная энциклопедия». Изд. Сытина. Т. 6. СПб, 1911, стр. 47; т. 18. Птг, 1915, стр. 651—652).

І тут памылка: «у 1651 г... армія... Радзівіла Гансервскага (трэба—«Гансеўскага».—В. Г.) беспаспяхова спрабавала пакарыць...» жыхароў Магілёва (стар. 189). Гэта было ў 1655 годзе.

Бабруйск не мог з 1793 года знаходзіцца ў складзе Мінскага «памесціцтва» (стар. 192). Па-першае, трэба пісаць «намесціцтва», а па-другое, само Мінскае намесціцтва існавала толькі ў 1795—1796 гг. (БелСЭ. Кароткая энцыклапедыя. Т. I. Мінск, 1978, стар. 419).

Незразумела, чаму аўтары, засяроджваючы шмат увагі на мясцінах не скажаць каб вельмі цікавых, пра самы значны ў гісторыка-архітэктурным сэнсе горад нашай рэспублікі Гродна гавораць літаральна так: «Наўрад ці трэба пералічваць падрабязна ўсё тое, што можна ўбачыць і пачуць на гэтай экскурсіі» (стар. 171). Навошта ж тады даведнікі?

Магчыма, заўвагі мае камуніст-небудзь (апроч гісторыкаў) могуць падацца дробязнымі. Але гісторыяграфія — і навуковая, і папулярная — пачынаецца менавіта з такіх «дробязей». Вядома, ад недакладнасцей у навуковай працы поўнасцю не засцеражэцца. Але ў вивучэнні гісторыі і яе папулярнага неабходна пазбягаць і «дрэнных тлумачэнняў», і спрэчных, бяздоказных палажэнняў, і тым больш звычайных памылак.

Пазбегнуць жа іх было проста — проста, як Калумбава яйка (спашлюся, як адзін з аўтараў названых кніг, на аўтарытэт вялікага падарожніка): даць рукапісы на рэцензію гісторыкам Беларусі. Мяркуючы па ўзроўні памылак, якія кідаюцца ў вочы адразу, гэтага ў свой час не зрабілі. А шкада.

Валентын ГРЫЦКЕВІЧ, старшы навуковы супрацоўнік Ваенна-медыцынскага музея Міністэрства абароны СССР, кандыдат медыцынскіх навук, сапраўдны член Геаграфічнага таварыства СССР.

Калектыў рэдакцыі часопіса «Маладосць» выказвае глыбокае спачуванне рэдактару аддзела публіцыстыкі Кухараву С. І. у сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю МАЦІ.

